

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap
Socialt arbete/Institutionen för sociala och psykologiska studier

Ida Långh
Marina Nilsson

”Familjejakten”

En kvalitativ studie om rekrytering och utredning
av familjehem i Sverige

”Family hunt”

A qualitative study about recruitment and investigation
of family homes in Sweden

Examensarbete 15 hp
Socionomprogrammet

Termin: HT 2013
Handledare: Mona Sundh
Examinerande lärare: Magnus Nilsson

Förord

Vi vill börja med att tacka er som ställt upp på intervjuer, utan er hade det inte varit möjligt för oss att genomföra vår studie. Tusen tack för att ni tog er tid för att träffa oss och för det trevliga bemötandet vi fick.

Vi vill även tacka vår handledare Mona Sundh för bra handledning, dina tips och idéer har varit mycket värdefulla.

Tack till våra familjer och vänner för att ni under hösten stått ut med oss, för att ni hjälpt oss på olika sätt och för att ni läst vår uppsats under utvecklingsstadiet för att ge feedback och komma med nya infallsvinklar.

Vi vill också tacka varandra för en rolig, lärorik men också hektisk höst och vinter. Tänk att vi tillslut är i hamn! Det måste vara ”we are young” som tagit oss hit.

Jag (Marina) vill speciellt tacka dig mamma, du är den bästa personen som finns. Tack för att du alltid finns där för mig i ur och skur och för att du alltid tror på mig även om jag själv inte gör det alla gånger. Jag älskar dig.

Jag (Marina) vill också tacka er, Kerstin och Kurt-Inge, mitt gamla familjehem för att ni alltid finns där och har låtit både mig och mamma bli en del av er fina familj trots att min placering upphörde för längesedan. Ni är fantastiska och jag är så glad och tacksam för att ni finns och att ni tagit in både mig och mamma i era hjärtan.

Jag (Ida) vill tacka min sambo Markus som under hösten och vintern fått tagit ett stort ansvar för vår son då mycket av min lediga tid spenderats åt denna uppsats. Vill även tacka sonen som med sitt härliga leende spridit glädje de gånger allt känts tungt.

Avslutningsvis vill vi poängtera att vi som författare bär gemensamt ansvar för uppsatsens alla delar.

Ida Långh
Marina Nilsson

Karlstad 2014-01-06

Sammanfattning

Syftet med den här studien var att undersöka processen kring hur kommuner arbetar med rekrytering och utredning av nya familjehem och vilka faktorer som var avgörande i bedömningen av familjehem. Undersökningen utgår från intervjuer med sex familjehemssekreterare i tre olika stora svenska kommuner.

Det resultat som presenteras visar att de kommuner som deltagit i studien arbetar olika med rekrytering och utredning av nya familjehem och att ingen av dem arbetar fullt ut med en utredningsmetod. Detta indikerar att en omstrukturering bör göras för att kommuner i Sverige ska kunna arbeta mot ett så enat arbetssätt som möjligt samt för ett evidensbaserat och rättssäkert arbete kring framtagningen av nya familjehem. Resultatet påvisar även en brist gällande kommunernas målstyrning då det inte i någon kommun finns mål som anger hur familjehemsarbetet ska bedrivas.

Nyckelord: Familjehem, socialsekreterare, utredningsmetoder, evidensbaserat arbete, normalitet

Abstract

The aim for this study was to analyze the process in which municipalities recruited and investigated new family homes. And which factors are critical for the final assessment of a foster home. Six social workers responsible for selecting foster homes in three Swedish municipalities of different size were interviewed for the aim of this study.

The results of this study suggest that the participating municipalities have a different ways to recruit and investigate new foster homes and that none of the participants use a method to its full extent. This indicates the need for a unified, evidence based and legally secure model for Swedish municipalities to find new foster homes. The study also identifies a lack in the municipalities' objective management concerning how the care in foster homes should be carried out.

Keywords: foster-homes, social worker, investigation methods, evidence based work, normality

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	1
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.3 BEGREPPSDEFINITIONER	2
1.4 STUDIENS AVGRÄNSNINGAR	3
1.5 UPPSATSENS DISPOSITION	3
2. FAMILJEHEMSARBETET DÅ OCH NU	5
2.1 FAMILJEHEMARBETETS UTVECKLING	5
2.2 KOMMUNENS ANSVAR IDAG	7
4. LITTERATURGENOMGÅNG	8
4.1 BEDÖMNINGSKRITERIER	8
4.2 SKILLNADER I SVERIGE	8
4.3 DET PLACERADE BARNETS DELAKTIGHET	9
4.4 EVIDENSBASERAD PRAKTIK INOM SOCIALT ARBETE	10
4.5 UTREDNINGSPROCESSEN AV PRESUMTIVA FAMILJEHEM	10
4.6 VETENSKAPLIGT UTPRÖVADE UTREDNINGS- OCH BEDÖMNINGSMETODER	12
4.6.1 <i>Potential for Foster Parenthood Scale (PFPS)</i>	12
4.6.2 <i>Foster Parent Potential Scale (FPPS)</i>	13
4.6.3 <i>Casey Foster Family Assessments (CFFA)</i>	13
4.6.4 <i>Sammanfattning</i>	15
4.7 SAMMANFATTNING AV LITTERATURGENOMGÅNG	15
5. REKRYTERINGS- OCH UTREDNINGSMETODER I SVERIGE	17
5.1 BRA-FAM	17
5.2 KÄLVESTEN	17
5.3 NYA KÄLVESTEN	19
5.4 PRIDE	19
6. TEORETISK REFERENS RAM	21
6.1 NORMALITET/NORMALISERING	21
6.2 MÅLSTYRNING	22
6.2.1 <i>Kritik mot målstyrning inom offentliga verksamheter</i>	23
6.4 STYRNING INOM DENNA STUDIES KOMMUNER	23
7. MATERIAL OCH METOD	26
7.1 VAL AV METOD	26
7.2 FÖRFÖRSTÅELSE	26
7.3 LITTERATURSÖKNING	27
7.4 URVAL AV KOMMUNER OCH INTERVJUPERSONER	27
7.5 UTFORMNING AV INTERVJUGUIDE	28
7.6 INSAMLING AV DATA	28
7.7 DATABEARBETNING	29
7.8 VALIDITET RELIABILITET OCH GENERALISERBARHET	30
7.9 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	30

8. RESULTAT OCH ANALYS	32
8.1 REKRYTERING	32
8.1.1 <i>Kontakt</i>	32
8.1.2 <i>Analys av kontakt</i>	34
8.1.3 <i>Utredningsprocessen</i>	35
8.1.4 <i>Analys av utredningsprocessen</i>	37
8.2 UTREDNING	38
8.2.1 <i>Lillestad</i>	39
8.2.2 <i>Mellanstad</i>	39
8.2.3 <i>Storstad</i>	40
8.2.4 <i>Analys av utredning</i>	40
8.3 BEDÖMNINGSKRITERIER VID REKRYTERING OCH UTREDNING AV FAMILJEHEM.....	42
8.3.1 <i>Avgörande faktorer vid bedömning av familjehem</i>	42
8.3.2 <i>Analys av avgörande faktorer vid bedömning av familjehem</i>	44
9. DISKUSSION	46
9.1 RESULTATDISKUSSION.....	46
9.2 METODDISKUSSION	49
9.3 FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING.....	50
REFERENSLISTA	51
BILAGA 1	55
BILAGA 2	56
BILAGA 3	57

1. Inledning

I Sverige är cirka 17 500 barn och ungdomar placerade i familjehem varje år (Socialstyrelsen, 2012). Dessa barn utgör den största delen av den dygnsvård som barn och ungdomar i Sverige erhåller (Rasmusson & Regné, 2013). Det är socialtjänsten som har det yttersta ansvaret för placerade barn och ungdomar och det är även dem som är ansvarig för barnens och ungdomarnas välbefinnande och trygghet (IVO, 2013).

Barn och ungdomar blir familjehemsplacerade av olika anledningar. Placeringarna kan antingen ske genom socialtjänstlagen (SoL) eller genom Lag om särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Placeringar kan bero på miljöfaktorer i hemmet som till exempel missbruk hos vårdnadshavarna/biologiska föräldrarna eller på grund av barnets/ungdomens eget beteende. Placeringar enligt SoL är frivillig, det vill säga att vårdnadshavare/biologiska föräldrar har lämnat samtycke till placeringen (SFS 2001:453). Om placeringen sker enligt LVU så sker den genom tvång och det kan till exempel bero på att barnet/ungdomens vårdnadshavare/biologiska föräldrar motsätter sig placeringen (LVU 1990:52).

Enligt Inspektionen för Vård och Omsorg (2013) så har samhället och socialtjänsten ett särskilt ansvar för placerade barn och ungdomars trygghet och välbefinnande. Det är viktigt att barnet/ungdomen blir placerad i en bra familj eftersom det är de som skall vårda barnet. Barn och ungdomar som placeras i familjehem befinner sig redan i en utsatt position, därför är det viktigt att de får rätt stöd och omvårdnad för att inte hamna i ett läge där de blir ännu mer utsatta och sårbara. Utifrån det är det viktigt att socialtjänstens arbete med att få fram bra familjehem åt dessa barn och ungdomar sker på ett likvärdigt och metodiskt sätt så att risken för felbedömningar av familjehemmens lämplighet minimeras.

När det gäller socialt arbete är det viktigt att ha i åtanke att socialsekreterare arbetar med människor och människor är komplexa. Likväl som det händer saker i barnen och föräldrarnas liv, så händer det saker i de professionellas liv. Att misstag begås kan till exempel bero på omorganisationer, personalbyten och en allt för hög arbetsbelastning. Arbetet med barnavårdsutredningar och placeringar kan vara tufft då man som professionell ibland tvingas fatta beslut som går emot det barnet/ungdomens vårdnadshavare önskar. Det är då viktigt att kunna motivera sitt beslut med att man byggt det på evidens. Evidensbaserad praktik innebär att evidens väger tyngre än till exempel socialsekreterarens erfarenheter och känslor (Bergmark & Lundström, 2006). Arbetet med barn och unga i utsatta positioner och som far illa är dock komplext och kan väcka många känslor hos den professionelle. Det kan vara svårt att agera professionellt och arbeta evidensbaserat utan att blanda in sina egna känslor och värderingar.

I den här studien undersöks tre kommuners arbetssätt i fråga om rekrytering och utredning av familjehem.

Det redogörs även för vilka faktorer socialsekreterarna tittar på och hur de gör sina bedömningar om huruvida vilka familjer som är lämpliga eller olämpliga för att bli familjehem.

1.1 Problemformulering

Inom socialt arbete talas det om att arbetet måste bli evidensbaserat. Socialstyrelsen, SKL (Sveriges kommuner och landsting) och socialdepartementet uppmanar både kommunala och privata aktörer att de ska utgå från evidensbaserad kunskap för att det arbete som bedrivs ska

bli så rättssäkert som möjligt för de som berörs av det (Bergmark & Lundström, 2006). I denna studie är det barnen och ungdomarna som berörs, och det är deras bästa som alltid måste tas i beaktande (Dahlberg & Forssell, 2006).

De metoder som används för utredning av familjehem i Sverige idag är inte evidensbaserade. Evidensbaserat innebär i det här fallet att metoderna inte är grundade på bästa tillgängliga vetenskaplig kunskap och att det inte finns vetenskapliga belägg för att de är verkningsfulla (Socialstyrelsen, u.å.b). Det är viktigt att professionella som arbetar med dessa frågor är kompetenta och väl insatta på området för att skapa en bra och trygg tillvaro för de barn som blir placerade i familjehem. För att uppnå det krävs att frågan lyfts och att man kanske redan under socionomutbildningen beskriver vilka utredningsmetoder som finns och hur tillvägagångssättet ser ut.

1999 beslutade familjehemsenheten i Karlstads kommun att ta hjälp av tidigare familjehemsplacerade barn och ungdomars kunskap för att utforma ett nytt arbetssätt för familjehemsverksamheten i såväl rekrytering som utredning och uppföljning. Detta för att man ville skapa en organisation som fungerar på lång sikt, där barnens behov tas tillvara och sätts i första rummet. Arbetet mynnade slutligen ut i en rapport som heter *Att lära av fosterbarn* (Westberg & Tilander, 2010). Rapporten grundar sig på intervjuer med tidigare fosterbarn. Monica Westberg, en av författarna, arbetar med familjehemsvård i Karlstads kommun. Författarna beskriver i sin bok att socialtjänsten har det yttersta ansvaret för alla familjehemsplacerade barn. De har ansvar för att alla barn och ungdomar är trygga, har det bra och att de får sina behov tillgodosedda under placeringstiden. I rapporten betonas även att hela arbetet med familjehemmen är viktigt, såväl rekrytering som utredning och uppföljning. Westberg och Tilander (2010) problematiserar kring bristen på kunskap inom området och avsaknaden av fungerande metoder för utredning och uppföljning av familjehemsverksamheten. För att utveckla kunskapen om hur familjehemsutredningar utförs idag och vari bristerna kan bestå är det därför nödvändigt att studera hur man gör inom olika kommuner och vilka variationer som finns.

1.2 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka processen kring hur olika kommuner arbetar med rekrytering och utredning av nya familjehem och vilka faktorer som anses avgörande i bedömningen av familjehem. Ett intresse ligger också i att se likheter och skillnader i kommuners arbetssätt.

Syftet har brutits ned i följande frågeställningar:

- Hur ser rekryterings- och utredningsprocessen ut vid rekrytering av nya familjehem?
- Vilka faktorer är avgörande för om familjerna blir godkända eller ej?

1.3 Begreppsdefinitioner

Nedan förklaras några, för uppsatsen, centrala begrepp. Dessa löper som en röd tråd genom hela studien och det är därför viktigt att förstå dem för att kunna förstå innehållet i studien.

Familjehem

Den definition av familjehem vi utgått ifrån i den här studien är att ett familjehem är en familj som öppnar sitt hem för att ta emot ett barn eller en ungdom som av olika orsaker inte kan bo hemma med sin biologiska familj. En familjehemsplacering sker genom socialtjänsten och kan ske både med eller utan samtycke från barnets/ungdomens vårdnadshavare. Ett barn eller

ungdom kan antingen vara kort- eller långtidsplacerad i familjehemmet. Vuxna kan också vara familjehemsplacerade men när vi använder begreppet familjehem i vår uppsats så syftar vi på familjehem för barn och ungdomar (SFS 2001:453).

Rekrytering

Med rekrytering avser vi hur kommunerna gör för att rekrytera nya familjehem. Hur kommunerna kommer i kontakt med familjerna. Huruvida kommunerna bedriver uppsökande verksamhet eller om det är familjerna själva som söker upp kommunerna.

Utredning

Med begreppet utredning avser vi hur kommunerna gör för att utreda de familjer de rekryterar. Vilket/Vilka bedömningsinstrument som används och vilka faktorer kommunerna tittar på i utredningsfasen och vad som avgör om familjen blir godkänd efter avslutad utredning eller ej.

Familjehemssekreterare

I den här studien avser familjehemssekreterare en socialarbetare som arbetar med att rekrytera och utreda familjehem.

1.4 Studiens avgränsningar

I den här studien undersöks socialtjänstens rutiner och metoder i arbetet med att rekrytera och utreda nya familjehem.

Valet har gjorts att inte göra en heltäckande studie som sedan skulle kunna användas som underlag för hur processen rekrytering och utredning av familjehem ser ut i Sverige överlag. Istället har fokus lagts på de sex socialsekreterare från tre olika kommuner som intervjuats och genom databearbetningen återberätta och tolka deras upplevelser och arbetssätt.

Intresset ligger i att se skillnader och likheter i kommuners arbetssätt i processen med rekrytering och utredning av familjehem samt vilka faktorer som spelar in vid bedömningen gällande lämplighet. Med tanke på studiens syfte föll det sig naturligt att söka respondenter inom socialtjänsten och genomföra intervjuer med professionella som arbetar med rekrytering och utredning av familjehem. Att söka efter familjehemsföräldrar eller familjehemsplacerade barn för att höra deras historia var inte aktuellt med tanke på att det inte överensstämmer med studiens syfte.

1.5 Uppsatsens disposition

Inledningskapitlet följs upp av *Bakgrund* och *Aktuell lagstiftning*. Där presenteras familjehemsarbetets bakgrund samt vilket ansvar kommunen har idag.

Efter aktuell lagstiftning introduceras läsaren till den *Litteratur* som är aktuell inom det valda ämnesområdet.

Efter *Litteraturgenomgången* presenteras de *Rekryterings- och utredningsmetoder som används i Sverige*.

Rekryterings- och utredningsmetoder som används i Sverige följs av kapitlet *Teoretisk referensram*. I detta kapitel presenteras och förklaras den teoretiska utgångspunkt studien utgår ifrån. Nästa kapitel är *Material och metod*. Här presenteras den metod som uppsatsen grundar sig på och hur den använts. I kapitlet beskrivs också vår egen förförståelse inför det valda ämnet. I detta kapitel redogörs även tillvägagångssätt, datainsamlingsmetod, urval av

intervjupersoner, metod vid bearbetning och analys, validitet och reliabilitet samt generaliserbarhet och etiska överväganden.

Nästa del i uppsatsen är *Resultat och analys*. Här presenteras det resultat som datainsamlingen lett till. Här tolkas resultaten och slutsatserna av det presenteras med hjälp av de teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för studien. I resultatdelen besvaras studiens frågeställning.

Diskussionen är det avslutande kapitlet. I detta kapitel förs en diskussion kring den studie som genomförts och om författarnas egna reflektioner. Det finns i diskussionen två underrubriker som är *Resultatdiskussion och metoddiskussion*. I detta kapitel kommer det även ges förslag på *Framtida forskning inom ämnet*, där vi som genomfört denna studie anser att det finns vissa luckor.

Uppsatsen kommer att avslutas med *Referenser och bilagor*. Bland bilagorna återfinns intervjuguide, samtyckesblankett och informationsbrev.

2. Familjehemsarbetet då och nu

2.1 Familjehemarbetets utveckling

I många länder, och så även i Sverige, finns det familjer som tar emot barn och ungdomar i sina hem på uppdrag av myndigheten. Familjehem är en stor och viktig del av den dygnsvård som bedrivs i Sverige idag. Av de barn och ungdomar som befinner sig i vård enligt SoL (SFS 2001:453) är cirka 70 % placerade i familjehem och av de som har vård i familjehem enligt LVU (SFS 1990:52) är 67 % placerade i familjehem (Rasmusson & Regnér, 2013).

Familjehemmet, tidigare benämnt fosterhemmet, är en seglivad institution som i svensk lagstiftning funnits sedan slutet av 1700-talet. Till en början fanns även en idé om att använda familjen som modell för verksamhetens organisering inom institutionsvården för barn och ungdomar (Sallnäs, 1999).

Detta är något som Johnsson och Regnér (2003) skrivit om:

Idén om familjehem som hjälp tycks bygga på föreställning om att hjälp till utsatta familjer, framförallt till barnen, bör ges inom ramen för vardagslivets ”normala” relationer. I en ”vanlig” eller ”normal” familj skall barns behov av god omvårdnad och god uppfostran tillgodoses. Brister kan kompenseras och i bästa fall kan föräldrar få stöd i sin föräldraroll. Som vi ser det tycks föreställningen bygga på en idé om att det finns ett naturligt och vanligt familjeliv som utgör normen för hur en familj ska vara. Enligt normen har familjen kända roller som visar hur den ”den normala familjen” skall vara. Normen ska fungera som en funktion och vägvisare för de barnfamiljer som socialtjänsten bedömer vara i behov av stöd och hjälp. ”Vanligheten” eller det ”normala” ses i de här sammanhangen som bärare av goda och läkande egenskaper hos familjer (Johnsson & Regnér, 2003, s. 5).

Även om idén om familjen har fungerat som ett ideal över en längre tid så har de önskvärda egenskaperna hos familjehemmet samt vilka uppgifter som ska inhämtas skiftat över tid. Synen på familjehemmets roll har ändrats i samma riktning som det aktuella synsättet på familj och omsorg av barn. Fram till 1970-talet sågs familjehemmet som ett ersättningshem för det placerade barnet och skulle fungera som ett biologiskt föräldraskap. Det innebar en sporadisk kontakt med barnets biologiska familj och socialtjänsten arbetade ej för en återförening i samma utsträckning som idag. Idag ses familjehemmen som ett tillfälligt hem för en kortare eller längre placering. Samtidigt som barnet är placerat arbetar socialtjänsten med den biologiska familjen på hemmaplan för att en återförening ska bli möjlig. (Vinnerljung, 1996).

När socialtjänstlagen trädde i kraft 1982 och ersatte barnvårdslagen, barnomsorgslagen, socialhjälpslagen samt nykterhetsvårdslagen förändrades synen på familjehemmets uppdrag (SOU 2005:81). Då betonades barnets kontakt med den biologiska familjen. Därför ses familjehemmet idag som ett kompletterande hem till ursprungsfamiljen under en kortare eller längre period av barnet eller den unges liv. Anledningen till denna förändring var att forskning under 1980- och 90-talet visade vikten av barnets behov av kontakt med sitt ursprung (Börjeson & Håkansson, 1990). Detta ledde till ett krav på att familjehemmet tillsammans med socialtjänsten skall värna om att barnet bibehåller en god kontakt med sin ursprungsfamilj samt släktingar. Numera förväntas även familjehemsföräldrar kunna samverka med ett flertal olika professioner så som socialsekreterare, familjehemssekreterare och personal från barn- och ungdomspsykiatri. Således har familjehemmet nu fått en funktion som vårdgivare mot tidigare då familjen endast skulle fungera som familj och inte ha

kontakt med andra instanser (Höjer, 2001). En intressant aspekt är att Anna-Lisa Kälvesten redan 1974 diskuterade behovet av en professionalisering av familjehemmen i sin rapport, *40 fosterfamiljer med Skåbarn* (Kälvesten, Cederblad & Thulin, 1974).

Det har sedan hundra år tillbaka funnits bestämmelser om att blivande familjehem ska granskas och bedömas innan de godkänns för att ta emot ett placerat barn. Vad som anses som lämpligt har dock varierat över tid och är en tolkningsfråga. Bergman (2011) skriver i sin avhandling att socialtjänsten under första halvan av 1900-talet förde en diskussion om att införa mer utförliga bestämmelser i lagstiftningen gällande vilka krav familjehemmet ska uppfylla. Detta ledde dock inte till någon förändring. Diskussionen har även återkommit senare, bland annat i den statliga utredningen *Källa till en chans* (SOU 2005:81). Där anges att: ”Barn och unga som behöver insatser från socialnämnden skall tillförsäkras kompetent utredning samt en sammanhållen, kontinuerlig och säker vård av god kvalité som följs upp” som ett av tre viktiga mål i den sociala barn- och ungdomsvården. Utredningen resulterade i ett förslag till Socialstyrelsen om att i allmänna råd utarbeta grundläggande kriterier för bedömningen av familjehem (SOU 2005:81, del 1 s.30). Socialstyrelsen bekräftade i ett remissvar 2006 att det fanns brister gällande utredning av familjehem. De avfärdade dock uppdraget om att utarbeta grundläggande kriterier för bedömningen av familjehem med motivering att utredningsmetoderna som idag används i Sverige aldrig utvärderats och Socialstyrelsen ifrågasatte därför modellernas kunskapsgrund (Socialstyrelsen, 2006). År 2009 lyftes vikten av noggranna utredningar, klargörande av familjehemmets uppdrag och vikten av utbildning, handledning och övrigt stöd för familjehemmet upp igen, då av Barnskyddsutredningen (SOU 2009:68). Utredningen föreslog en lagändring som innebar att socialnämnden ska vara skyldiga att tillhandahålla utbildning till jourhemsföräldrar och familjehemsföräldrar. Det dröjde dock till 2013 innan lagändringen trädde i kraft (SFS 2001:453).

Förutom de klassiska familjehemmen så använder sig kommunerna i Sverige av bland annat jourhem samt konsulentstödda familjehem. Barnskyddsutredningen (SOU 2009:68) definierar jourhem som ett enskilt hem som under en kortare period tar emot akuta placeringar på uppdrag av socialnämnden. Enligt socialtjänstlagen får ett barn vistas i ett jourhem under högst två månader (SFS 2001:453). Konsulentstödda familjehem är verksamheter som rekryterar och ger stöd till familjehem. Kommunen köper denna tjänst av de konsulentstödda verksamheterna och de är dyrare för kommunen än att placera i ett eget familjehem. Användandet av konsulentstödda familjer används oftast när man antar att familjehemsföräldrarna behöver mycket stöttning under placeringen vilket kommunerna själva inte kan erhålla alla gånger eller när kommunerna har svårigheter att själva rekrytera passande familjehem (SOU 2009:68).

Sammanfattningsvis kan vi se att familjehemsvården från 1700-talets slut då det lagstadgades och fram till idag har genomgått stora förändringar. Från att familjerna setts som ersättningshem där man inte strävade mot en återförening med biologiska familjen till idag då familjerna ses som ett kompletterande hem till ursprungsfamiljen och där vikten av kontakt med biologifamiljen ligger i fokus och socialtjänsten arbetar aktivt för en återförening mellan barnet och den biologiska familjen. Familjehem är idag ett alternativ till institutionsvård och runt 70 % av den dygnsvård som bedrivs i Sverige är placerade i familjehem. Därmed finner socialtjänsten att det är av yttersta vikt att familjehemmen har förmågan att samarbeta med instanser så som barn- och ungdomspsykiatri, socialtjänst och familjehemssekreterare. Vilka kriterier socialtjänsten i övrigt ska titta efter vid en lämplighetsbedömning är dock en tolkningsfråga. Det finns bestämmelser om att familjerna ska granskas och vilka delar som

ska innefattas men inga direkta kriterier, vilket idag ses som en brist i arbetet med rekrytering och utredning av familjehem.

2.2 Kommunens ansvar idag

I socialtjänstlagen (SFS 2001:453) finns bestämmelser som styr familjehemsvården. I lagstiftningen framgår det att familjehem ska utredas men det finns inga klara riktlinjer för vad en sådan utredning ska innehålla. Tydliga kriterier gällande vad ett bra familjehem är saknas också. I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende* förtydligas dock detta. I socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) preciseras vilka aspekter som bör beaktas i utredningen. Dessa är bland annat familjehemmets bakgrund, sammansättning, nuvarande livssituation och levnadsvanor. En utredning ska innehålla hembesök, intervjuer samt referenstagning (SOSFS 2012:11). I de allmänna råden finns det även bestämmelser om att varje tilltänkt familjehemsförälder ska intervjuas var för sig i en utredningsprocess. Detta för att varje familjehemsförälders personliga förutsättningar, omsorgsförmåga, egenskaper samt inställning till uppdraget ska utredas.

I socialtjänstlagen (SFS 2001:453) anges kommunens socialnämnd som ansvariga för att tillhandahålla familjehem samt sörja för de personer som behöver bo i annat hem än det egna (SFS 2001:453). Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) anger även att alla som av socialnämnden blivit placerade i annat hem ska få god vård. En viktig aspekt som poängteras är då att främja barnets kontakt med ursprungsfamiljen och den ursprungliga hemmiljön, detta återfinns i 6 kap 1§. Man betonar släktplaceringar eller nätverksplaceringar och dessa ska prioriteras enligt lagen. Samtidigt ska barnets bästa alltid tas i beaktande (SFS 2001:453). Barnets bästa väger tyngre än släktplacering, vilket innebär att en om en sådan placering inte anses vara det bästa för barnet är det heller inte aktuellt. Det framgår även i socialtjänstlagen att ingen får ta emot ett barn i sitt hem för stadigvarande vård utan socialnämndens beslut eller medgivande (SFS 2001:453).

Den senaste stora aktuella lagändringen gällande familjehemsvård kom 1 januari 2013 som innebär att socialnämnden är skyldiga att tillhandahålla utbildning till alla blivande familjehem (SFS 2001:453). Utbildningens syfte är att förbereda familjerna på vad det innebär att vara familjehem och en chans för familjerna att känna efter om en placering skulle vara aktuellt för just dem.

4. Litteraturgenomgång

I detta kapitel redogörs för tidigare forskning och annan relevant litteratur inom vårt valda ämnesområde rekrytering och utredning av familjehem.

4.1 Bedömningskriterier

Forskning som gjorts gällande rekrytering och utredning av familjehem i Sverige är begränsad och de flesta studier som gjorts inom området familjehem/fosterhem baseras på forskning och information från mitten av 1990-talet. Den forskning som finns handlar till största del om huruvida de blivande familjehemsföräldrarna är lämpliga eller olämpliga. Det är dock diffust om vad som är lämpligt eller olämpligt och det lämnas som en tolkningsfråga. Vilka faktorer familjehemssekreterarna fokuserar på vid bedömning har dock skiftat över tid då samhället är i en ständig utveckling. Önskade faktorer skiljer sig även mellan olika kommuner och arbetsgrupper. Detta kan handla om kommuners och arbetslags interna traditioner och värderingar (Bergman, 2011).

I avhandlingen *Lämpliga eller olämpliga hem?* av Bergman (2011) belyser författaren hur normerna för fosterföräldrars/familjehemsföräldrars lämplighet sett ut och hur vi kan förstå de frågeställningar och normer som styr bedömningarna. Syftet med hennes studie var att diskutera, problematisera och analysera dominerande föreställningar om vad som har varit kännetecknande för lämpliga familjehem och familjehemsföräldrar. Bergman (2011) presenterar resultatet av en kartläggning om hur socialarbetarna bedömt familjehem under 1900-talet och vad som varit centrala och viktiga frågor i bedömningarna. Under tidigt 1900-tal var det till exempel viktigt att familjehemmen var belägna på landet och att de grundläggande behoven tillfredsställdes. Det kunde vara att barnet fick mat, kläder och skötte sin hygien. I mitten av 1900-talet skulle barnen rustas för att bli sociala människor och att leva i ett modernt samhälle. Det blev viktigt att vägen till skolan inte var för lång och att barnet hade tillgång till jämnåriga kamrater. Familjehemmen fick inte längre vara för avlägset belägna. Under 1970-talet fick psykologiska termer genomslagskraft inom den sociala barnvården och man började även se till hur familjehemsföräldrarnas barndom varit och inte bara se till att grundläggande behov skulle uppfyllas.

Intressant för denna studie är främst utvecklingen gällande de bedömningskriterier familjehemssekreterare tittat på över tid. Genom vårt resultat kan vi förhoppningsvis få fram de faktorer respondenterna i vår studie finner viktiga i bedömningen av lämpliga familjehem. Intressant är att se om de faktorerna speglar ovanstående forskning om att man numera fokuserar mer på psykologiska termer och inte bara ser till att de grundläggande behoven kan tillgodoses.

4.2 Skillnader i Sverige

I nyare forskning finns information kring i vilken utsträckning de olika kommuner som finns i Sverige använder sig av familjehemsplaceringar. Generellt framgår det i tidigare forskning att Sverige i största del använder sig av familjehem vid dygnsvård. Dygnsvård innebär vård utanför det egna hemmet, och alternativ dygnsvård som finns i Sverige är placering på institution. (Grinde, 2003; Egelund & Hestbaek, 2003). Sallnäs (2005) menar dock att det finns en påtaglig skillnad mellan Sveriges kommuner gällande i vilken utsträckning barn/unga placeras utanför det egna hemmet. Sallnäs beskriver att det finns en rad olika aspekter som bidrar till kommuners olika benägenhet att placera ett barn. De omständigheter som familjehemssekreterare bör ta i beaktande är, vilka placeringsalternativ som finns tillgängliga och vad det innebär ekonomiskt för kommunen samt de ekonomiska, socioekonomiska och

demografiska förhållanden som råder lokalt. Veland, (1998) en norsk forskare, har även tidigare fått fram att stora kommuner använder sig av placeringar i större utsträckning (institution samt familjehem) i förhållande till kommuninvånare än mindre kommuner som är mer benägna att använda mindre ingripande åtgärder så som stödjande insatser.

Som tidigare skrivits presenterar Bergman (2011) olika bedömningskriterier som socialsekreterarna tittade efter under utredningsprocessen i början av 1900-talet. Bergman menar ett kriterier som då låg i fokus var vikten av att familjehemmen skulle bo på landet. Vilket även resulterat i att de flesta familjer som visar intresse av att bli familjehem bor på landet eller på mindre ort. Detta är något Sallnäs (2005) för en diskussion om. Hon menar att tillgången till familjehem är en viktig faktor för om kommuner väljer att placera på institution eller i familjehem. Då tidigare forskning visar att familjehem i stor utsträckning finns på mindre orter eller på landet borde detta innebära att mindre kommuner belägna i glesbygden/på landet har lättare att finna familjehem än större städer. Detta är något som hon senare får bekräftat i sitt resultat.

I Sverige råder en tradition gällande kommunalt självstyre och grundtanken avseende socialtjänsten är att verksamheten ska utformas med hänsyn till de lokala förhållandena (Sallnäs, 2005). Sallnäs ställer sig dock skeptisk till att familjehemsplaceringar får ha så stora lokala variationer som det faktiskt har. Den största skillnaden som forskning visar på, är som tidigare skrivits, kommuners benägenhet att placera i dygnsvård, vilket är en omfattande insats som socialtjänsten beslutar om och har en stor betydelse för barnet/den unge. I Norge har man gjort den drastiska förändringen att staten numera ansvarar för rekrytering och förmedling av familjehem. Detta efter forskning som påvisat stora skillnader mellan kommuners arbetssätt. Det innebär att det inte spelar någon roll vart i landet barnet bor i beslutandet om dygnsvård eller ej (Støkken, 2004).

4.3 Det placerade barnets delaktighet

Att ta upp barnets delaktighet är relevant i denna studie då det i socialtjänstlagen (SFS 2001:453) står att barnets bästa alltid ska tas i beaktning vid placering. Ett sätt för att tillgodose detta skulle vara att låta barnet komma till tals innan placeringen är gjord, enligt forskning ser det dock inte ut så.

Cederborg och Karlsson (2001) diskuterar i sin studie, om att barn sällan blir tillfrågade när socialtjänsten väljer familjehem åt dem. Detta uppger 17 barn av totalt 20 som ingått i den studie Cederborg och Karlsson (2001) genomfört. Barnen berättar att de inte fick ta ställning till om de ville flytta till det utvalda boendet eller ej. Deras upplevelse var att det redan var bestämt vart de skulle flytta.

En del av barnen visste heller inte orsaken till varför de skulle flytta från sina biologiska föräldrar. Några av barnen som deltagit i studien uppgav även att de kände sig lämnade och övergivna i familjehemmet och inte gavs möjlighet att samtala individuellt med socialsekreteraren efter placeringen, trots att detta var utlovat. Några av barnen berättade också hur de hade önskat ha någon form av inskolningsperiod eller introduktion till familjehemmet, detta eftersom flera av barnen berättar i intervju med författarna att det kändes konstigt att komma hem till en främmande familj (Cederborg & Karlsson, 2001).

Vikten av barnets delaktighet vid en placering ligger dels i att det i lag står att barnets bästa alltid ska tas i beaktning (SFS 2001:453). För att tillgodose detta borde det vara en självklarhet att föra en dialog med barnet innan placering för att få veta barnets tankar. Att

låta barnet vara delaktiga finner vi även viktigt för att varje placering ska bli så bra som möjligt. Forskningen visar att barnen känt sig övergivna och att det är konstigt att komma till en främmande familj. Om barnet redan vid start känt delaktighet tror vi att de finner det något lättsammare att komma till ett familjehem än om de inte får komma till tals.

4.4 Evidensbaserad praktik inom socialt arbete

Det har under de senaste åren ställts högre krav på att socialt arbete i Sverige ska ha en mer vetenskapligt underbyggd kunskapsgrund, alltså att socialtjänsten ska tillämpa evidensbaserad praktik (EBP) i arbetet (Bergmark & Lundström, 2006). Vi finner det intressant att ta upp EBP i vår studie dels för att titta på vad det faktiskt innebär att arbeta evidensbaserat och kunna ställa det i relation till de metoder som idag används inom socialtjänsten när man rekryterar och utreder familjehem.

Evidensbaserad praktik i socialtjänsten – till nytta för brukaren (SOU 2008:18) definierar evidensbaserad praktik som en praktik baserad på sammanvävning av den professionelles expertis, den bästa tillgängliga vetenskapliga kunskap samt brukarens erfarenheter. Ett arbetssätt eller en metod som benämns som evidensbaserad har prövats enligt vetenskapliga kriterier.

Ambitionen med EBP är att det ska finnas en påverkan på utformningen av en framtida (yrkes)-praktik och att denna ska baseras på ett omfattande kunskapsunderlag. Att arbeta evidensbaserat i processerna inom socialt arbete utmynnar i en ”upplyst praktiker” och är viktigt för att kunna ge klienten bästa möjliga stöd (Bergmark & Lundström, 2006). Bergmark och Lundström uppger att forskningen gällande EBP pekar på att det finns en frånvaro av en klinisk forskningstradition men också att det finns en ovilja från forskare att engagera sig i en inomprofessionell utveckling. Forskningen visar att det inom socialtjänsten främst finns brister gällande systematiska uppföljningar och utvärderingar av arbetet. Att arbeta enligt EBP är viktigt då det på längre sikt ger bättre resultat än metoder och arbetssätt som inte är vetenskapligt beprövade (Bergmark & Lundström, 2006; Hydén, 2008).

Lundström (2005) belyser även i sin artikel *Risk, individualisering och social barnavård* att den rådande individualiseringen gör det svårare att luta sig mot explicita eller implicita regelverk inom socialt arbete. Individualiseringen innebär att kollektivt delade värderingar om hur människor skall tänka eller agera spelar mindre roll än tidigare. Han menar att i bristen på stabila normer i samhället krävs en annan form av rationalitet och svaret på detta bör vara vetenskap. Kravet på korrekta metoder och riskbedömningar inom socialt arbete har således blivit starkare och utmynnat i ökade krav på kvalitet gällande vetenskapligt beprövade barnavårdsutredningar samt en introduktion av bedömningsinstrument (Lundström, 2005). Ett av dessa nya bedömningsinstrument heter BRA-fam och används inom rekrytering av familjehem. Detta instrument kan ni läsa mer om under kapitlet *Rekryterings- och utredningsmetoder i Sverige*.

4.5 Utredningsprocessen av presumtiva familjehem

Rasmusson och Regné (2013) skriver i förorden till boken *Ett utvalt hem till ett utvalt barn* att deras intresse för ämnet och idén till forskningsprojektet väcktes då de medverkade på ett seminarium gällande rekrytering och utredning av familjehem. De fick under seminariet veta att området familjehemsutredningar var i det närmaste utforskat. Några av funderingarna som väcktes hos Rasmusson och Regné var, vad innebär en familjehemsutredning, hur används de olika utredningsmetoder som författarna tar upp, vilka teoretiska grunder och värdegrunder representerar de?

För att ta reda på hur familjehemsutredningar ser ut i praktiken valde Rasmusson och Regnér (2013) att göra gruppintervjuer med familjehemssekreterare i fyra kommuner. Delar som togs upp under intervjuerna var, organisering av arbetet, olika synsätt på utredningsarbetet så som bedömningar, matchning, hur man dokumenterar samt om uppfattningar och användning av utredningsmodeller.

De fyra kommunerna arbetade organisatoriskt på olika sätt. Rasmusson och Regnér (2013) menar att alla fyra olika sätt som kommunerna arbetade på har både gynnande och missgynnande möjligheter till samordning och samarbete mellan olika enheter och handläggare. Vikten ligger där i att vara medveten om för och nackdelar med olika arbetssätt och att föra en dialog med andra kommuner för att de missgynnande situationerna inte ska uppstå.

Avseende bedömningar i familjehemsutredningar uttrycker sig flera informanter i studien att den handlar om att lägga ett pussel, där flera olika dimensioner spelar in när den slutgiltiga bedömningen ska leda till ett ställningstagande (Rasmusson & Regnér, 2013). I dagens samhälle finns det färre "sanningar" än tidigare som familjehemssekreterarna kan luta sig mot i bedömningen av hur det goda föräldraskapet ser ut, vilket leder till större möjligheter för egna tolkningar och värderingar i utredningsprocessen. Det framgår även i intervjuerna att en flexibilitet behöver finnas vid bedömningen om vad som anses vara "normalt" och vilka de önskvärda egenskaperna är hos ett bra familjehem (Rasmusson & Regnér).

Gällande en god matchning mellan barn/ungdom och familjehem beskriver Rasmusson och Regnér (2013) det som ett mångfacetterat begrepp, både i teorin samt praktiken. Matchning kan handla om allt från det vi kallar personkemi mellan familjehemmet och barnet/ungdomen till det geografiska läget. Det är exempelvis inte lämpligt att placera ett barn/ungdom som är allergisk mot djur hos en familj som har djur. I dagens läge väger de vuxnas intresse tungt och Rasmusson och Regnér anser att en viktig aspekt att forska vidare om är hur barnets bästa och dess intresse tas tillvara i processen av att hitta en passande familj till barnet/ungdomen. Genom att barnet får komma till tals och berätta hur den känner och vilka önskemål denne har kan familjehemssekreteraren väva in detta i bedömningen vid en placering och eventuellt tillmötesgå vissa önskemål. Barnet kan då känna att denne är delaktig i processen och att placeringen blir den bästa för barnet.

I en kartläggning av Riksdagens revisorer (2001) framgår det även att fyra av tio tillfrågade enheter inom socialtjänsten hade erfarenhet av placering inom institution trots att man ansåg att familjehemsplacering hade varit det bästa för barnet/ungdomen. Anledningen till detta var bristande tillgång på familjehem vilket då försvårar en bra matchning.

Rasmusson och Regnér (2013) beskriver dokumentation som en viktig del i en familjehemssekreterares uppgifter. Ett skriftligt beslut som ligger till underlag för beslut och som presenteras för socialnämnden. I Rasmusson och Regnérs studie framgår det dock att det finns stora oklarheter och varierande rutiner för vad som i övrigt ska dokumenteras och vilken information som ska sparas om familjehemmet. Risken finns att kunskapen gällande familjen endast stannar i huvudet hos den enskilde handläggaren.

Rasmusson och Regnér (2013) beskriver att familjehemsutredningar hittills varit förhållandevis obyråkratiska. De skriver att de flesta familjehemssekreterare de kommit i kontakt med har ett relativt stort utrymme för reflektion, kreativitet, frihet under ansvar och

professionell utveckling. Detta är viktigt att värna om, men samtidigt behöver viktiga rättssäkerhetskrav uppfyllas med hänsyn till såväl det aktuella barnet och deras familjer som till familjehemmen. Rasmusson och Regnér beskriver arbetet som en utmaning där det sociala arbetets olika krav och den analytiska-reflexiva med det tekniskt-rationella ska balanseras.

4.6 Vetenskapligt utprovade utrednings- och bedömningsmetoder

Rasmusson och Regnér (2013) diskuterar i sin bok att det bland praktiker finns en stark strävan mot systematisk och en professionell utveckling. Metoder som i Sverige har stor betydelse i vardagligt socialt arbete gällande familjehemsarbete är dock inte evidensbaserade och har ett litet utrymme i undervisningen på högskolorna. För att finna vetenskapligt baserad forskning kring bedömningsmetoder av familjehem måste vi utvidga vårt område och söka internationellt. Vi har funnit fem stycken olika vetenskapligt utprovade utrednings- och bedömningsinstrument. Samtliga instrument är utvecklade och används i USA. Tre av dessa standardiserade bedömningsinstrument med vetenskapligt stöd hör till bedömningssystemet Casey Foster Family Assessments. De andra två bedömningsmetoderna, Potential for Foster Parenthood Scale och Foster Parent Potential Scale, är föregångare till Casey Foster Family Assessments (Orme, Cuddeback, Buehler, Cox & Prohn, 2007). Vikten av att finna vetenskapligt baserade metoder ligger i kravet om att socialt arbete ska baseras på evidens. Genom att presentera ovanstående metoder som baseras på evidens kan vi få en förståelse för att ett sådant arbete inte är orimligt samt att vissa delar även eventuellt skulle kunna vara applicerbara i Sverige.

4.6.1 Potential for Foster Parenthood Scale (PFPS)

Potential for Foster Parenthood Scale utvecklades utifrån nödvändigheten av ett vetenskapligt stöd vid utredning av familjehem (Touliatos & Lindholm, 1981). Frågorna i PFPS är framtagna av Child Welfare League of America (CWLA) som utgått från befintlig kunskap om barns utvecklingsbehov och om hur man på ett tillfredsställande sätt kan tillmötesgå dessa behov. En lista har upprättats med ett antal faktorer/egenskaper som visat sig vara viktiga och utmärkande för att identifiera lämpliga samt olämpliga blivande familjehem. En fyrgradig skala används där 1 innebär att påståendet inte stämmer in på familjen och där 4 innebär att påståendet stämmer in på familjen mycket bra. Det är sedan upp till familjehemsutredaren att ta ställning till i vilken grad de 54 positiva påståenden stämmer in på familjen i fråga.

Instrumentet har nio frågeområden:

1. Fysisk och psykisk hälsa
2. Tidigare och nuvarande anställningar och inkomst
3. Tillgänglig tid för föräldraskapet
4. Möjlighet till intellektuell och kulturell utveckling för barnet
5. Möjlighet till religiös och andlig utveckling för barnet
6. Äktenskapets stabilitet
7. Förmåga och motivation hos familjehemmet
8. Grad av flexibilitet hos familjehemmet för barnets behov och uppdraget
9. Förmåga att samarbeta med organisationen och barnets biologiska föräldrar

I studien som genomfördes var det 236 familjehemsutredare som besvarade påståenden gällande totalt 472 familjehem där barn var placerade. Resultatet visade att de mer komplexa och komplicerade frågeområdena som ger utrymme för tolkningar och subjektiva uppfattningar är frågorna gällande förmåga samt motivation hos familjehemmet. De områden som anses vara objektiva och okomplicerade är frågeområdena hälsa, arbete, inkomst och tillgänglighet.

4.6.2 Foster Parent Potential Scale (FPPS)

Foster Parent Potential Scale syftar till att utreda familjers lämplighet att blir familjehem samt deras förutsättningar för att kunna erbjuda barn vård av god kvalitet (Beuhler, Cox, Mc Surdy, Orme & Rhodes, 2003). Även denna bedömningsmetod är framtagen enligt CWLA och dessutom har 20 familjehemsutredare konsulterats. Denna metod innefattar 76 frågor som besvaras med hjälp av en 6-gradig skala, från mycket sannolikt till mycket osannolikt.

Instrumentet innehåller frågor som avser att mäta familjehemmet ur 15 olika aspekter:

1. Kontakt med biologisk familj
2. Återförening
3. Samarbete med organisationen
4. Kulturell och etnisk identitet
5. Andlig utveckling
6. Uppfostringsstrategier
7. Utbildning och intellektuell utveckling
8. Sexualitet
9. Tjänster
10. Separation och anknytning
11. Övergångar i familjehemsvård
12. Återhämtning
13. Problemidentifiering
14. Erbjudande av en vårdande miljö
15. Utbildning för och stöd till familjehemmet

Instrumentet i sig är inte indelat i frågeområdena som avser att mäta familjehemmets kännetecken ut olika aspekter utan resultatet anger familjens sammanlagda potential och inte de enskilda aspekterna. Instrumentet besvaras av familjehemsutredaren efter andra hembesöket.

Instrumentet testades på 105 familjehem som alla fullföljt utbildningen Model Approach to Partnerships in Parenting (MAPP) samt haft två hembesök. Studien visar ett samband mellan höga poäng på FPPS och att bli ett licensierat familjehem då huvudparten av de familjehem som deltagit i studien fick höga poäng på FPPS. I resultatet fick forskarna även fram att det fanns ett svagt till medelstarkt band mellan andel psykosociala problem i familjen och låga resultat på FPPS. Detta gällde dock endast familjens samlade resultat och inte individernas enskilda resultat. Denna slutsats kunde fastställas genom att studera sambandet mellan resultat på FPPS och resultat på sex instrument som familjerna i studien besvarat. De sex instrumenten är: Social support behaviors scale, Dyadic adjustment scale, Family assessments device-general functioning subscale, Partner abuse scale, Brief symptom inventory och Adult-adolescent parenting inventory (Beuhler et al. 2003).

4.6.3 Casey Foster Family Assessments (CFFA)

Casey Foster Family Assessments har utvecklats i samarbete mellan en forskargrupp på University of Tennessee och Casey Family Programs. Att komplettera professionella bedömningar med standardiserade bedömningsmetoder för att kunna göra välgrundade bedömningar inom familjehemsvård är CFFA:s syfte. Att finna en långsiktig familjehemsvård med hög kvalitet för barn och unga ligger i fokus vid användandet av dessa bedömningsmetoder.

I användandet av CFFA är det tolv centrala kompetensområden för familjehem som innefattas:

1. Erbjudande av en trygg och säker miljö

2. Erbjud barn en vårdande miljö
3. Stödja barns skolarbete
4. Möta barns fysiska och psykiska behov
5. Stödja barn sociala och känslomässiga utveckling
6. Stödja barns kulturella behov
7. Stöda långsiktig planering genom att ge barn trygga och utvecklande relationer som är avsedda att bestå livet ut
8. Hantera osäkerhet och förluster som barn och familjehemmet möter
9. Utvecklas som familjehemsförälder genom att delta i utbildning, utveckla färdigheter och hantera komplexitet i att vara fosterförälder
10. Hantera kraven i familjehemsuppdraget med avseende på de enskilda personernas och familjens välbefinnande
11. Stödja relationen mellan barn och dess biologiska familj
12. Samarbeta med övriga i teamet runt barn och familjehemsvården

Med utgångspunkt i dessa områden har bedömningsmetoderna Casey Foster Applicant Inventory, Casey Home Assessment Protocol-Self Report och Casey Home Assessment Protocol – Fostering Challenges utvecklats.

Casey Foster Applicant Inventory (CFAI)

CFAI består av två instrument, ett som besvaras av familjehemsutredaren (CFAI-W) och ett som besvaras av den sökande familjen (CFAI-A). CFAI-A ska besvaras när familjen fått en uppfattning om vad det innebär att bli familjehem. Dock ska instrumentet besvaras så pass tidigt att familjehemsutredaren kan använda materialet i utredningsprocessen. Instrumentet besvaras enligt alternativen, instämmer inte alls, instämmer inte, instämmer samt instämmer helt. CFAI-A ska besvaras enskilt av vardera familjehemsföräldern och CFAI-W ska besvaras av familjehemsutredaren inom 90 dagar.

Instrumentet CFAI-A innefattar totalt 74 frågor uppdelade på sex frågeområden. Tre frågeområden ska alla besvara, dessa är: *familjehemmets förutsättningar att stödja barnets utveckling, familjehemmets förutsättningar att fostra barn med särskilda behov och familjehemmets förutsättningar att samarbeta med familjehemsutredare och förvaltningar*. De andra tre frågeområdena besvaras endast av familjer med två föräldrar, familjer med egna barn eller familjer som är släktingar till ett barn i behov av placeringar. Frågeområdena som följer är: *familjehemmets förutsättningar för att båda föräldrarna deltar i fostran av familjehemsbarn, familjehemmets förutsättningar att integrera familjehemsbarnet med biologiska eller adopterade barn och förutsättningar för släktplaceringar*.

CFAI-W är en motsvarighet till CFAI-A och avser familjehemsutredarens bedömning av familjens förutsättningar att bli familjehem. CFAI-W innehåller totalt 82 frågor och fyra frågeområden. Ett frågeområde är generellt som omfattar de tre första frågeområdena i instrumentet CFAI-A, detta frågeområde benämns familjehemmets *generella förutsättningar*. De tre återstående frågeområdena är desamma som de tre sista i CFAI-A.

Casey Home Assessment Protocol-Self Report (CHAP-SR)

CHAP-SR innehåller totalt 18 olika självskattningsinstrument och är en bedömningsmetod som kan användas för att fördjupa sig i vissa områden hos familjerna som familjehemsutredaren finner viktiga. CHAP-SR kan även användas för att följa upp instrumentet CFAI. Tio av instrumenten som ingår avser att mäta viktiga aspekter för föräldraskapet som har betydelse för familjehemsvården och åtta instrument avser att mäta särskilda egenskaper för

familjehemsvården. Områdena som instrumenten avser att omfatta är: *engagemang i fostran, familjehistoria, familjerelationer, familjens resurser, socialt stöd, kulturell kompetens samt beredskap för att bli familjehem.*

Casey Home Assessment Protocol – Fostering Challenges (CHAP-FC)

CHAP-FC är en strukturerad intervju som utgår från vinjetter och har utvecklats för att undersöka hur familjehemmet skulle hantera stressande och kritiska situationer för att komplettera övriga instrumenten CFAI och CHAP-SR. 21 vinjetter har formulerats som fortfattas beskriver stressande och krävande situationer, dessa har sedan delats in i tre set med sju vinjetter i varje. Vid en intervju används endast en uppsättning vinjetter och familjehemsföräldrarna svarar var och en för sig. Ett set tar ungefär 20 min. Familjehemsutredaren bedömer sedan svaren på skala 1-5 (svagt till utmärkt).

Resultatet av forskningen är att CFFA har en hög extern samt intern validitet vilket innebär att metoden är relevant för att utreda familjers förutsättningar att erbjuda god familjehemsvård. Det finns även slutsatser som påvisar att höga resultat av CFFA är relaterade till att familjen har förutsättningar och en beredskap att fostra ett barn med särskilda behov (Orme et al. 2007).

4.6.4 Sammanfattning

Institutet för utveckling av metoder inom socialt arbete har gjort en sammanställning av *bedömningsmetoder vid rekrytering av familjehem* (Socialstyrelsen, 2009). I sammanställningen framhålls att ingen av ovanstående metoder är undersökta i avseende av få fram om oplanerade avbrott gällande placerade barn/ungdomar minskar eller i fall de medverkar till en bättre tillvaro för barnet/ungdomen än om bedömningsinstrumentet inte används. Detta innebär att det saknas kunskap om huruvida metoderna och instrumenten kan förutsäga hur stor andel av familjerna som kommer kunna ge effektiv familjehemsvård, vilket skulle innebära färre oplanerade sammanbrott. Det finns dock preliminära resultat som påvisar att höga resultat av instrumentet CFAI som innefattas i CFFA ger färre oplanerade sammanbrott (Socialstyrelsen, 2009).

Socialstyrelsen (2009) för även en dialog gällande applicerandet av dessa metoder i Sverige och understryker att instrumenten i CFFA skulle vara intressanta för Sveriges del. De tolv områden som framhålls som viktiga för familjehemsvård påminner om de Socialstyrelsen framfört i allmänna råd om *socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare* (2006). En viktig del som finns i CFFA och inte i de metoder som idag använd i Sverige är att det i CFFA finns normeringsdata som enskilda bedömningar kan jämföras med. En annan viktig aspekt som Socialstyrelsen (2009) framhåller är tilltalandet av CFFA då den innefattar många olika instrument som täcker olika områden och bidrar till fördjupade bedömningar inom olika områden och ger således en flexibilitet i den enskilda utredningen.

4.7 Sammanfattning av litteraturgenomgång

Forskning gällande bedömningskriterier skriven av Berman (2011) visar att kriterierna har förändrats genom tid i takt med att samhället förändras. På 1970-talet fick psykologiska termer sitt genomslag inom sociala barnavården vilket innebar att man började titta på familjehemsföräldrarnas barndom och inte endast till att det placerade barnets behov ska uppfyllas. Sallnäs (2005) forskning visar även att det finns stora skillnader mellan kommuners benägenhet att placera barn i dygnsvård. Forskningen visar att olika faktorer så som kommunens storlek samt socioekonomiska och demografiska förhållanden har betydelse gällande benägenheten att placera. Vikten av att arbeta evidensbaserat är också något vi fokuserat på i litteraturgenomgången då socialt arbete ska sträva efter användande av

evidensbaserade metoder (Bergmark & Lundström, 2006). De förklarar att arbeta EBP är viktigt då det på längre sikt ger bättre resultat än metoder och arbetsätt som inte är vetenskapligt beprövad. I Sverige används inga evidensbaserade metoder inom familjehemsutredning. Vi har dock funnit vetenskapliga metoder när vi sökt internationellt, dessa är PFPS, FPPS och CFFA. Dessa är framtagna och används i USA (Orme et al. 2007). I Sverige används metoderna PRIDE och Kälvesten och dessa är alltså inte evidensbaserade (Rasmusson & Regnér, 2013). Metoderna beskrivs i nästkommande kapitel. Rasmusson och Regnér beskriver även familjehemsutredning som ett komplext arbete som handlar om att lägga pussel där flera olika dimensioner spelar in. Dagens samhälle med färre sanningar leder även till större möjligheter för familjehemsföräldrarna att lägga in egna värderingar i arbetet vilket i slutändan leder till större variationer kommuner emellan.

5. Rekryterings- och utredningsmetoder i Sverige

Under denna rubrik kommer vi presentera rekryteringsinstrumentet BRA-fam som är framtaget av Socialstyrelsen (2013). Vi kommer även redogöra för Kälvesten samt PRIDE, vilka är de två utredningsmetoder som främst används i Sverige (Rasmusson & Regnér, 2013).

5.1 BRA-fam

BRA-fam är ett standardiserat bedömningsinstrument framtaget av Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen. Standardiserade bedömningsmetoder är en relativt ny företeelse inom socialtjänstens område. BRA-fam är framtagen för att användas vid rekrytering av familjehem och består av ett instrument, en manual och en bedömningsmall. Materialet bygger på professionellas erfarenheter samt empirisk forskning (Socialstyrelsen, 2013).

Socialstyrelsen (2013) beskriver instrumentet som en bedömning som främst fokuserar på risker för att familjehemssekreteraren i ett tidigt skede ska kunna identifiera familjer som i förlängningen bedöms som olämpliga. Metoden är även viktig för de presumtiva familjerna för att i ett tidigt stadium få en möjlighet till självreflektion gällande det eventuella uppdraget. Formuläret som familjehemsföräldrarna ska besvara är indelat i fyra olika delar. Den första delen innehåller frågor gällande föräldrarna i sig, nuvarande boendesituation och boendemiljö. Andra delen tar upp frågor gällande fysisk och psykisk hälsa och eventuell problematik så som kriminalitet och missbruk. Tredje delen fokuserar på skäl och inställning till att bli familjehem, frågor gällande regler, kontaktnät samt fostran/vägledning. Den fjärde och sista delen innehåller frågor som är direkt relaterade till uppdraget.

Dessa frågor bidrar till att individerna måste sätta sig in i rollen som familjehemsföräldrar. Formuläret innefattar 59 olika frågor, de flesta är kvantitativa frågor i form av att man ska kryssa för ett alternativ, medan några frågor ska utvecklas skriftligt på några rader (Socialstyrelsen, 2013).

På Socialstyrelsens hemsida kan information hittas om att instrumentet tidigare har prövats gällande relevans och innehållsvaliditet med positiva resultat. Manualen och bedömningsmallen har även de fått goda resultat avseende relevans. Socialstyrelsen har reviderat BRA-fam under processen och har nu introducerat den standardiserade bedömningsmetoden i reguljär verksamhet. Socialstyrelsen har valt att stegvis introducera metoden under ett år och gett kommuner själva möjlighet anmäla intresse på Socialstyrelsens hemsida.

Socialstyrelsen vill dock betona att flera andra informationskällor, än den standardiserade bedömningsmetoden, behöver ingå för att ett välgrundat beslut ska kunna fattas av den professionella. Av de tre kommuner som medverkat i denna studie är det två av dem som använder bedömningsinstrumentet BRA-fam.

5.2 Kälvesten

Kälvesten formulerades under 1970-talet. Anledningen till utformandet av metoden uppkom framförallt då professionen såg att det fanns brister i samhällsvården samt i det sociala arbetet gällande systematik, enhetlighet och vetenskaplig förankring. Kälvesten som utformats i Sverige utvecklades genom ett nära samarbete mellan praktik och forskning. Metoden är exempel på metodutveckling där professionen spelat stor roll (Rasmusson & Regnér, 2013).

Utredningsmetoden Kälvesten bygger på intervjuer och är framtagen av Anna-Lisa Kälvesten. Kälvesten och Meldahl (1982) beskriver att den bakomliggande teorin för metoden är något som de kallar tre-generationssamband. Det innebär att det liv som en familj lever idag har påverkats av det liv som makarna eller paret har levt tillsammans med sina respektive föräldrar. Det kan endera vara *direkt* till exempel genom imitation eller *indirekt* via en försvarshållning mot mitt åldrande jag, exempelvis genom att säga ”jag ska inte bli som min mamma/pappa”.

Då erfarenheter från den egna uppväxten påverkar inställningen till uppfostran av de egna barnen är intervjun koncentrerad på de tidiga uppväxtåren i barndomen. Kälvesten och Meldahl (1982) förklarar detta med att det finns en tro om att de ojämfröligt viktigaste relationerna skapas under de tidiga uppväxtåren. Syftet med intervjun är att få fram den intervjuades subjektiva sanning (Kälvesten & Meldahl, 1982). Man vill undersöka familjen inre liv för att få en uppfattning om familjens resurser för att klarlägga om familjen har möjlighet att ta emot ett utomstående barn. Kälvesten och Meldahl beskriver att ett gott samarbete mellan familj och socialtjänst är en förutsättning vid familjehemsplacering och att familjen då måste kunna vara öppen och berätta saker om sina liv.

Kälvestensintervjun är halvstrukturerad vilket innebär att de områden som ska beröras är förbestämda och kategoriserade. Dock är metoden relativt fri och frågorna behöver inte ställas i någon speciell ordning, och den ger utrymme för att låta intervjupersonen prata om vad helst den vill/anser vara viktigt att prata om. Detta gör att intervjun kan mynna ut i ett samtal, men som ändå hålls strukturerat med hjälp av ett frågeformulär för att inte glömma eller förbise viktiga frågor (Kälvesten & Meldahl, 1982).

De områden som berörs i en intervju är exempelvis, *familjens sammansättning*. Detta omfattar basuppgifter så som kön, ålder, uppgifter om boendet, om det är ett par så hur länge dessa varit tillsammans, om barnen är biologiska eller adopterade och om det finns några hemmavarande barn. *Kvinnan och mannens bakgrund* – gällande barndom och uppväxt, relation till familj med mera. *Attityd till den egna uppfostran* – upplevelse av aggressiva affekter, identifikation, lydnad, anknytning med mera. *Hälsa* – Mannen och kvinnans fysiska och psykiska hälsa under uppväxten samt vuxen ålder. *Frågor om nutiden* – tillfredsställelse med nuläget, attityd till parters arbetssituation, äktenskapet, relationsmönster i äktenskapet, kommunikation med mera. *Barnens uppfostran* – konflikter och kontroll. *Ekonomi* – attityd till inkomst, semester, fritid med mera (Kälvesten & Meldahl, 1982). I frågeformuläret finns korta fraser, ord och siffror för att enklare kunna jämföra hur paret tycker och tänker om frågor som berör deras gemensamma tillvaro.

Sundell och Thunell (1997) beskriver att socialsekreterare vid användandet av metoden arbetar i en fyrstegsmodell: (1) *kontaktfas* där första kontakt tas, oftast per telefon; (2) *Orienteringsfas* där den aktuella familjen besöks i sitt hem av två socialsekreterare som arbetar tillsammans; (3) *Intervjufas* där intervjuer hålls med makarna var för sig, vanligast vid samma tidpunkt av varsin socialsekreterare. Intervjumaterialet ser likadant ut för både mannen och kvinnan, förutom graviditetsfrågor i kvinnans fall, och tar ungefär två till tre timmar. Efter avslutad intervju tar socialsekreterarna med sig materialet för att diskutera detta med sina kollegor och ibland även någon utomstående så som en psykolog; (4) *Uppföljningsfas* där socialsekreterarna återkommer till familjen och berättar vad de har gjort för bedömning utifrån intervjumaterialet. Därefter inleds ett samarbete eller att man informerar familjen om varför man anser att familjen inte är lämplig för att ta emot ett placerat barn (Sundell & Thunell, 1997; Kälvesten & Meldahl, 1982).

5.3 Nya Kälvesten

Den nya Kälvesten är en omarbetad version av Kälvestensmetoden där man moderniserat vissa delar, men till stora delar används den på samma sätt. Den nya Kälvestensmetoden är precis som gamla Kälvestensmetoden, halvstrukturerad med ett tre-generationsperspektiv. Det innebär att man utgår från familjens nutida liv påverkats av det liv som de levt med sina föräldrar när under sina respektive uppväxter. Skillnaden från gamla Kälvesten är att den nya Kälvestensmetoden bygger på mentalisering, anknytning och affekter medan den gamla Kälvesten bygger på en psykodynamisk grund (Kälvestenintervjun, u.å.).

Vad gäller anknytning så delar man in den i tre olika kategorier, trygg anknytning, otrygg anknytning samt dissocierad anknytning. Familjehemssekreteraren söker efter familjer där båda parter har en trygg anknytning. Mentaliseringsförmåga avser att personen kan sätta sig in i en annan människas situation. Exempelvis ska personen kunna föreställa sig vilka konsekvenser det får för barnet om personen agerar på ett speciellt sätt (Wallroth, 2010). En ny del som inte finns i gamla Kälvestensmetoden är att familjehemssekreterarna tillsammans med familjen gör en nätverkskarta. Detta för att få en övergripande bild av familjens nätverk samt att detta skapar bra diskussioner.

Efter avslutade djupintervjuer med de blivande familjehemsföräldrarna gör en utomstående en analys av intervjumaterialet avslutningsvis återkopplar familjehemssekreteraren till familjen om vad som framkommit i analysen (Kälvestenintervjun, u.å.) En anledning till att man gjort dessa förändringar vad avser Kälvestensmetoden är för att den ska vara anpassad till Socialstyrelsens framtagna bedömningsinstrument BRA-fam samt till systemet barnens behov i centrum (BBIC) (Kälvestenintervjun u.å.). Syftet med BBIC är att barnens perspektiv och delaktighet skall stärkas (Dahlberg & Forssell, 2006).

5.4 PRIDE

Parent Resources for Information, Development and Education (PRIDE) implementerades i Sverige 1994. Detta då Socialstyrelsen påpekat att det behövdes en metodutveckling för att familjehemmen skulle kunna få bättre förberedelse inför sitt uppdrag. Det gjordes en bedömning att PRIDE-metoden som utvecklats i USA var lämplig för utredning samt utbildning av familjehem (Sundell & Thunell, 1997).

Rasmusson och Regnér (2013) beskriver PRIDE-metoden som en kombination av ett utbildnings- och utredningsinstrument. Två personer, en socialsekreterare och en familjehemsförälder håller i utbildningen, som då gått en speciell utbildning för uppdraget. De tilltänkta familjehemsföräldrarna får samtidigt som utbildningen pågår genomgå en utredning. En del i utredningen är att de får besvara frågor i en så kallad Livsbok. Livsboken är ett viktigt verktyg då de blivande familjehemsföräldrarna ges möjlighet att reflektera över sin livssituation och familjemönster samt motiv till att vara familjehem.

Utbildningsprogrammet PRIDE syftar enligt Rasmusson och Regnér (2013) till att både förbereda, utveckla och stödja familjehem. Både utbildningsprogrammet och Livsboken utgår från nedanstående punkter. Dessa punkter utgör de centrala delarna i PRIDE-metoden och beskriver familjehemmets uppdrag och vad som förväntas av dem.

Dessa är:

1. Vårda och fostra barn.
2. Möta barns utvecklingsbehov och hantera störningar i utvecklingen.
3. Stödja relationerna mellan barn och deras familjer.

4. Ge barn tillgång till trygga och utvecklande relationer avsedda att bestå livet ut.
5. Arbeta som medlem i ett professionellt team.

Utbildningen omfattar tio träffar där man vid varje träff har olika teman. Sundell och Thunell (1997) formulerar sammanfattningen av dessa tio träffar med att man får information gällande lagstiftning, rättigheter och skyldigheter men även en känslomässig förberedelse kring vad det innebär att ta hand om familjehemsplacerade barn. Rasmusson och Regnér (2013) skriver att man under utbildningen och utredningen behandlar flera olika problemområden så som missbruk, fysisk och psykisk ohälsa, misshandel, sexuella övergrepp, ungas destruktiva beteende med mera. Man får även en dialog kring innebörden av att vara familjehemsförälder och relationsstörningar mellan föräldrar och barn.

Utbildningsträffarna består av rollspel, diskussioner och information, parallellt med detta görs hembesök och intervjuer hos de blivande familjehemmen. Genom att kombinera detta får socialsekreterarna en bra grund att stå på i sin bedömning om huruvida familjen lever upp till de krav som ställs på ett familjehem (Sundell & Thunell, 1997).

6. Teoretisk referensram

Här redogörs för den teoretiska referensram vi valt att använda vid analysen.

6.1 Normalitet/normalisering

Normalitetsteorin valdes dels för att belysa vilken betydelse våra respondenters egna tankar, värderingar och normer har i arbetet med att rekrytera och utreda nya familjehem men också vilken viktig betydelse samhällsstrukturen har då det normala definieras. Teorin är tänkt att hjälpa oss som författare att förstå hur normer och värderingar kan påverka det sociala arbetet samt vilken makt dess utövare besitter i kraft av sitt uppdrag.

Foucault (1983) hade idéer om hur vi människor har en strävan efter det påstått normala och gärna vill sortera in människor i kategorier efter vad vi anser är normalt och onormalt och efter vilka olika roller människor förväntas ha utifrån de normer som finns i samhället. Detta skapar en ojämn maktfördelning där de som definieras som normala har makten över de onormala. I denna studie kan vi applicera Foucaults tankar på hur socialsekreterarna strävar efter att rekrytera normala kärnfamiljer. Kärnfamiljerna definieras som det normala och därmed riskerar de familjer som inte består av mamma, pappa och barn att diskvalificeras i rekryteringsprocessen trots att de kanske skulle fungera lika bra som familjehem. Samkönade familjer faller utanför normen, inte utifrån sin kompetens utan just för att de bryter mot den heteronormativitet som råder i samhället.

Normalitet är inte beständigt, det förändras utifrån vilket sammanhang och samhälle man befinner sig i. Den som har makten att definiera vad som är normalt eller inte besitter vad som kallas symbolisk makt. Detta är en typ av makt som Johansson och Lalander (2013) beskriver som osynlig och omedveten, den utspelar sig på ett abstrakt strukturellt plan men ger effekt på individnivå. Författarna menar att det inte är enskilda individer, i vår studie socialsekreterarna, som upprätthåller stereotyperna. Strukturer upprätthålls till exempel genom hur man pratar om de man möter i sitt arbete. Författarna poängterar att det är viktigt att vara medveten om att denna typ av makt inte alltid innebär något negativt eller att de som besitter makten utövar denna i syfte att förtrycka den andre.

Socialsekreterarna i studien har genom sin ställning företrädesrätt att definiera vad som är normalt eller onormalt. Synen på vad som är normalt respektive onormalt är bland annat avhängigt den tid och samhällsstruktur man lever i. Normaliteten skiljer sig således alltid åt mellan olika individer, deras bakgrund och samhällsklass, det som är normalt för en person kan alltså vara onormalt för en annan (Payne, 2008).

Samhället präglas av normer och de definierar vad som upplevs viktigt och värdefullt, de visar vägen för individen om vad som är rätt och fel i sociala sammanhang och i interaktion med andra. Människors beteende speglas av normer och värderingar, vi lär oss redan från barnsben att det finns vissa värderingar och normer som man måste ta till sig för att passa in och bli accepterad i samhället (Giddens, 2007).

Ett barn som växer upp i en familj med missbrukande föräldrar får ofta ta mer ansvar än ett barn i samma ålder som växt upp i en familj utan social problematik. Det innebär att det som är onormalt för det ena barnet är normalt för det andra. Detta har sin orsak i att barnet i samspel med övriga familjemedlemmar och den sociala verklighet de lever i konstruerar en egen normalitet och utifrån det skapas de normer som präglar individen.

Goffman (1972) beskriver att normalitet aldrig är homogen, att olika samhällen har olika normer och att det alltid finns avvikelser från det som anses vara normalt. Goffman talar om stigma, det vill säga avvikelser från det normala. Vidare beskriver han att det finns olika normer i olika samhällen, kulturer och grupper, samtidigt finns motstridiga uppfattningar och tolkningar om vad som är normalt och inte. Trots att normer alltid är närvarande i allting vi människor gör är de situationsberoende och varierar i olika sammanhang. Rasmusson och Regnér (2013) beskriver att när det gäller familjehemsvård kan man koppla begreppet normalitet till socialtjänstens önskan och ambition att placeringen ska bli så naturlig och normal som möjligt för barnet, samt att det aktuella familjehemmet ska vara så normalt som möjligt och leva utan extravaganser. Detta är en god tanke som dock kan vara problematisk att leva upp till då normaliteten i familjehemmet är definierad utifrån vad som då kan anses vara onormalt för barnet och dess upplevelser i ursprungsfamiljen.

6.2 Målstyrning

Målstyrning valdes som teoretiskt referensram utifrån att de medverkande familjehemssekreterarna alla arbetar i kommuner som är målstyrda. Genom att välja målstyrning som analysverktyg kan vi få en förståelse för kommuners likheter och skillnader i arbetet med familjehem då kommunens uppsatta mål styr de anställdas arbetsramar och direktiv. Målstyrning är för oss även intressant med hänsyn till den aspekten att vi utifrån våra intervjuer har fått uppfattningen att mycket ansvar ligger på familjehemssekreterarna att utforma rekryterings- och utredningsprocessen. Intressant är att veta hur specifika mål det finns för familjehemsarbetet som familjehemssekreteraren måste ta hänsyn till i utformandet av olika tillvägagångssätt.

Målstyrning av verksamheter och organisationer är en idé som utvecklades av Peter Drucker under 1950-talet. Enligt honom var syftet med målstyrning att skapa en samordning mellan olika hierarkiska nivåer samt mellan olika organisatoriska enheter på samma nivå. Men även att man genom målstyrning kan undersöka hur verksamheten fungerar, motivera sina medarbetare samt legitimerar organisationen (Drucker, 1954). Drucker (1954) beskriver vidare att syftet är att i olika verksamheter uppfylla uppsatta mål. Ofta förekommande mål handlar om verksamhetens ekonomi. Han poängterar att det finns både för och nackdelar med målstyrning inom offentliga verksamheter.

De fördelar som Drucker (1954) påtalar med målstyrning är att det oftast finns övergripande mål för hela verksamheten så som en kommun, men att chefer på lägre hierarkiska nivåer sedan kan styra sin verksamhet/enhet för att uppnå de övergripande målen på bästa sätt. Svensson (1997) kritiserar i sin bok användandet av målstyrning inom offentliga verksamheter då dessa verksamheter är stora och komplexa vilket gör det svårt att bryta ner t.ex. en kommuns verksamheter i ett fåtal mål. Mer om nackdelar med målstyrning inom offentlig verksamhet kommer presenteras under egen rubrik längre ner i kapitlet.

Samtidigt som offentliga verksamheters komplexitet gör att målstyrning kan vara svårt finns det även fördelar med att använda målstyrning i komplexa verksamheter. Komplexa verksamheter leder till en ökad osäkerhet gällande hur man i verksamheten ska uppnå resultat. Därmed är det rimligt att orientera mätningarna mot ett faktiskt utfall och på så sätt anses målstyrning vara en bra styrmetod (Söderholm, 1998).

Förutsättningen med målstyrning är att de uppsatta målen följs upp formellt genom en strikt process, på det viset kan resultaten ligga till grund för framtida förändringar (Pihlgren & Svensson, 1989). Svensson menar att en resultatuppföljning kan ha två olika syften. Det ena

är framåtsyftande medan det andra syftet gäller kontroll över verksamhetens måluppfyllelse. För de anställda är det positivt med uppföljning då upplevelsen av att det arbete som utförts har varit betydelsefullt och ett underlag för individuell utveckling och planering ges. Uppföljningen är även viktig för framtiden då politikerna får underlag för att omfördela resurser och sätta upp nya mål (Svensson, 1997). Mål inom verksamheter bidrar till att prioriteringar lättare kan göras. De formulerade målen tydliggör de åtgärder som är viktiga och klarlägger även det som ska ske i framtiden (Drucker, 1954).

Den kommunala målstyrningsprocessen, som är viktig att ta hänsyn till i denna studie då alla våra respondenter arbetar i målstyrda kommuner, startar med att kommunfullmäktige upprättar övergripande mål för verksamheten som i slutändan ska ge effekter för medborgarna. En grundläggande del är att fullmäktige och nämnder har en samsyn då målen på olika nivåer i organisationen ska hänga ihop. Detta eftersom effektiviteten i den kommunala organisationen förbättras i samband med att de övergripande målen bryts ner och konkritiseras i delmål (Pihlgren & Svensson, 1989). Svensson (1997) beskriver vidare processen med att varje nämnd, i vårt fall socialnämnden, med hänseende till kommunfullmäktiges övergripande mål antar verksamhetsmål som sedan socialförvaltningen ska arbeta efter. Det är sedan upp till varje enhetschef att konkritisera dessa verksamhetsmål för att sedan applicera i en viss enhet så som t.ex. individ- och familjeomsorgen. Ett antal ramar presenteras av Pihlgren och Svensson som man bör hålla sig inom för att utveckla bra verksamhetsmål. Dessa ramar innebär att målen ska innebära en utmaning men samtidigt vara realistiska. Vidare ska det vara tydligt, kunna mätas och det ska finnas ett datum som målet ska vara uppnått.

6.2.1 Kritik mot målstyrning inom offentliga verksamheter

Som tidigare skrivits så bidrar offentliga verksameters komplexitet till en nackdel för användandet av målstyrning. En annan risk som finns är att man bortser från det som inte är mätbart när man upprättar målen för verksamheten (Svensson, 1997).

Pihlgren och Svensson (1989) menar att målnedbrytning är svårare i offentliga verksamheter då tolkningarna gällande de övergripande målen kan gå starkt isär. Problemen uppstår då det saknas enkla övergripande mål som lätt kan brytas ner i delmål för de olika delar inom den komplexa verksamheten. Ett exempel skulle kunna vara att kommunfullmäktiges mål inte är tillräckligt övergripande för att alla nämnder i kommunen skulle kunna bryta ner detta i verksamhetsmål. Som tidigare skrivits är det därför viktigt att fullmäktige och nämnder har samsyn gällande målen i kommunen för att underlätta arbetet och få målstyrning effektivt (Pihlgren & Svensson, 1989). Rombach (1991) påtalar även det problematiska att personalen inom offentlig verksamhet utgörs av politiska väljare. Målstyrning inom offentliga verksamheter innebär att de valda politikerna sätter de övergripande målen. Problemet som uppstår när personalen både är väljare och anställd är att de anställda i en målsättningsprocess ska vara delaktiga samtidigt leder det till en omfördelning av makten vilket inte alltid kan accepteras i offentliga verksamheter. Detta kan kopplas till vår studie då våra respondenter arbetar inom kommunal verksamhet. De anställda inom kommunen har valt fram de förtroendevalda som sitter i kommunfullmäktige och det kan bli problematiskt om de anställda sedan ska gå in och vara med i målprocessen då en omfördelning av makten kan ske.

6.4 Styrning inom denna studies kommuner

De tre kommuner, som vi kallar Lillestad, Mellanstad och Storstad, vi valt att undersöka i denna studie är alla målstyrda. Det innebär att kommunfullmäktige upprättar övergripande mål som kommunen ska sträva efter under ett år. Det är sedan upp till varje nämnd att bryta

ner dessa mål och konkretisera delmål samt vilka åtgärder som skall göras och vilka riktlinjer som ska följas för att uppnå kommunfullmäktiges övergripande mål. Nämndernas mål benämns som verksamhetsmål. Dessa verksamhetsmål ska vara mer preciserade än de övergripande målen, samtidigt som de ska vara enkelt för varje enhet så som Individ- och familjeomsorgen att precisera exakta tillvägagångssätt för att uppnå nämndens uppsatta verksamhetsmål.

I vårt fall är det socialnämnden i varje kommun som styr familjehemsdelen och som formulerar målen för just den verksamheten i kommunen. Varje kommun har en hemsida där man kan läsa kommunfullmäktiges och de olika nämndernas protokoll och ta del av kommunens mål. När vi sett över kommunernas mål inför 2014 finner vi inga konkreta mål för hur kommunerna ska jobba med specifikt den fråga som vår uppsats behandlar. Ingen av verksamheterna nämner ordet familjehem i sina mål. De mål som är uppsatta är mer övergripande för organisationen samt mycket handlar om försörjningsstöd och målen kring att minska dessa kostnader. Kanske är det här som Svensson (1997) menar när han i sin bok skriver om risken att man bortser från det som inte är mätbart när man upprättar mål inom offentliga verksamheter. Vi anser att denna aspekt är relevant i vårt fall då vi tydligt sett att kommunerna främst har uppsatta mål som täcker de områdena som är lättare att mäta, så som t.ex. försörjningsstöd. Svårare kan det vara att mäta känslor och processen kring familjehem då det är många faktorer som spelar in, vilket kan vara en anledning till kommunernas brist på specifika mål gällande familjehem.

Vi kommer nu presentera de tre olika kommunernas övergripande mål uppsatta av kommunfullmäktige samt socialnämndens verksamhetsmål. Vi har valt att ta med de mål vi anser vara kopplade till arbetet med familjehem. På kommunernas hemsida finns tyvärr ingen information kring vilka mål och tillvägagångssätt som varje individ- och familjeomsorg har uppsatta inför 2014, varför de inte finns med nedan. Där skulle det kunna finnas mer relevanta mål gällande familjehemsarbetet, det är dock inget som våra respondenter framfört eller reflekterat över.

Lillestad

Kommunfullmäktiges övergripande mål:

- Att invånare och brukare är nöjda med inflytande, delaktighet och information.
- Att invånarnas och brukarnas förväntningar om ständig utveckling och effektivitet i kommunens tjänster ska infrias.

Socialnämndens verksamhetsmål:

- Antal brukare som upplever trygghet ska bibehållas.
- Antal brukare som upplever gott bemötande ska bibehållas.
- Tillgängligheten till socialförvaltningen ska öka.

Mellanstad

Kommunfullmäktiges övergripande mål:

- Trygg och säker kommun som ska erbjuda invånarna en god service med god kvalitet.
- Att invånarna ska känna att de har inflytande.
- Arbeta för mångfald och jämställdhet, att anställda inom kommunen ska vara medvetna om det traditionella könsmönstret och ha detta i sin beaktning i det vardagliga arbetet.

Socialnämndens verksamhetsmål:

- Att socialtjänsten ska följa de lagar, förordningar och föreskrifter som styr deras arbete och att den enskilde ska vara informerad om de insatser som kommunen erbjuder.
- Att den enskilde ska göras delaktig genom att denne genom olika val ges möjlighet att påverka sin situation.

Storstad

Kommunfullmäktiges övergripande mål:

- Kommunen ska se framåt och aktivt utveckla arbetet i verksamheten.
- Att man i arbetet ska analysera ut ett genusperspektiv.
- Att man ska arbeta med utveckling gällande kvalitetsarbete.

Socialnämndens verksamhetsmål:

- Att kommunen ska ta fram en fördjupad analys över barns socioekonomiska förhållanden.
- Att öka förutsättningarna för frivilliginsatser som ett komplement till det kommunala ansvaret som socialtjänsten uppbär.

I vår analys kommer vi försöka förstå och tolka vårt insamlade material genom att ställa kommunernas mål gentemot det resultat vi fått fram. Viktigt att ha med i tanken när vi försöker förstå och tolka vårt resultat är att ta hänsyn till det positiva med målstyrning inom kommunal verksamhet, men också det negativa och problematiska. Det positiva med målstyrning är bland annat att det kan motivera sina medarbetare, legalisera organisationen samt att man lättare kan undersöka om verksamheten fungerar (Drucker, 1954). I komplexa verksamheter kan det även vara positivt med mål som styrmedel då det annars kan skapa en osäkerhet för hur man ska uppnå resultat (Söderholm, 1998). En del som framhålls som negativt med målstyrning är att de uppräta målen allt som oftast är mätbara och att de processer som är svårare att mäta kanske bortses när man skapar målen för verksamheten (Svensson, 1997).

7. Material och metod

I det här kapitlet presenteras och redogörs för genomförandet av studien. Här redogörs också för hur vi valt att göra tolkning och analys och även en beskrivning av utvecklingen i vår skrivandeprocess återfinns.

Här presenteras val av metod, urval av intervjupersoner och hur utformningen av intervjuguiden gick till.

Vidare presenteras tillvägagångssätt i datainsamlingen och hur analysen av empirin gick till. Vi gör en diskussion om och reflekterar kring validitet och reliabilitet. Kapitlet avslutas med de etiska överväganden som tagits i beaktande under skrivandeprocessen

7.1 Val av metod

Redan från första början var vår önskan och ambition att genomföra djupintervjuer. Vi var intresserade av det för att kunna jämföra empirin med varandra och göra djupgående analyser av den genom den frågeställning som låg till grund för studien.

Således har det aldrig funnits någon tanke eller något intresse i att genomföra någon form av enkätundersökning för att få fram statistik på vilka kommuner som använder vilken utredningsmodell. Därför blev det naturligt att genomföra en kvalitativ studie för att på så vis kunna göra egna tolkningar av den empiri som samlats in.

Vi valde kvalitativ metod med ett induktivt arbetssätt för att vi inte varit ute efter att göra en mätbar studie med empiri som talar om en sanning för oss, som bara speglar fakta och det logiska och som ger en bild av hur många kommuner som använder vilken utredningsmodell. Vi valde ett induktivt arbetssätt för att vi, efter att vi valt ämne, upptäckte att det inte fanns så mycket tidigare forskning inom området. Vi gjorde det på grund av att det induktiva arbetssättet lämpar sig för studier inom relativt utforskade områden på så vis att man inte måste valt teorier att arbeta utifrån under insamlingen av datamaterialet. Således blir forskaren mer ”open minded” för olika infallsvinklar att analysera materialet utifrån och låter datamaterialet hitta teorierna och inte tvärt om (Patel & Davidson, 2003).

Vi har valt bort kvantitativ undersökningsmetod då vi inte var intresserade av att göra mätningar, utan snarare gå in på djupet för att kunna se likheter och skillnader i kommuners sätt att rekrytera och utreda familjehem. Vi ville få fram mer än så när vi gjorde vår analys – vi ville göra egna tolkningar, dels utifrån vad våra sinnen uppfattar men också dra slutsatser av det våra intervjupersoner berättade för oss. Sohlberg & Sohlberg (2009) beskriver i sin bok processen kring att reflektera kring den insamlade empirin för att sedan göra egna tolkningar för att förstå den, och det var det vi ville göra. Vi valde att göra en kvalitativ studie då vi var intresserade av hur rekrytering och undersökning av blivande familjehem görs och ser ut. En kvalitativ metod kan bidra till större variation och nyanser än vad en kvantitativ analys kan göra (Malterud, 2009).

7.2 Förförståelse

Vi har båda en uppfattning om och har olika kunskap om vad ett familjehem är för något. En av oss har själv varit familjehemsplacerad under en period som barn, och den andre av oss har aldrig kommit i kontakt med familjehem annat än genom media och den utbildning vi läser.

Människors förförståelse inför olika saker skiljer sig alltid åt, likaså vår. Till viss del har vi en gemensam förförståelse eftersom vi läser samma utbildning. Vi arbetar även båda med

försörjningsstöd, men i olika kommuner. Där kan man komma i kontakt med klienter som har eller har haft sina barn familjehemsplacerade.

Malterud (2009) diskuterar i sin bok att förförståelsen alltid påverkar alla moment i undersökningen/studien genom att forskaren, i det här fallet vi, alltid påverkas av sina egna erfarenheter såväl privata som professionella. Vår förförståelse kommer även att påverka vår analys.

7.3 Litteratursökning

I sökandet efter lämplig litteratur och vetenskapliga artiklar så använde vi oss av de olika sökmotorer och portaler som vårt universitet erbjöd, av dessa använde vi oss av LIBRIS (bibliotekskatalog), där vi sökte efter litteratur, SwePub där vi sökte efter avhandlingar och vetenskapliga artiklar och DIVA-portal där vi sökte efter c-uppsatser. Vi har läst många c-uppsatser för att kunna få förslag på relevant litteratur genom deras referenslistor.

Utöver ovanstående sökmotorer har vi använt oss av Google och Google scholar i sökandet efter relevant litteratur som skulle passa till vårt valda ämnesområde. För att få fram passande träffar så använde vi oss av både engelska och svenska sökord, detta för att kunna finna både internationell och nationell forskning inom det område vi valt att undersöka.

7.4 Urval av kommuner och intervjupersoner

Vi ville i vårt urval av intervjupersoner ha professionella som arbetade med familjehem. Vi har en önskan om att det skulle vara tre deltagande kommuner, en liten, en mellan och en större kommun och att det skulle vara två respondenter från var och en av dem.

Den person vi valde att ta en första kontakt med och ta hjälp av har en av oss kommit i kontakt med tidigare, och vi känner således till hans arbete (med familjehemsvård i en medelstor mellansvensk kommun) och vet att hans kompetens är lämplig för den frågeställning vi har valt för vår studie. Det föll sig naturligt att kontakta hen då en av oss sedan tidigare känner till hans kompetens, brinnande intresse för frågan samt långa erfarenhet. Vi hoppades att hen skulle ge oss förslag på andra personer som skulle passa för vår studie. Detta kallas för snöbollsmetoden vilket innebär att man känner någon som känner någon som i sin tur känner någon och det var den effekt vi hoppades på. Trost (2010) diskuterar i sin bok att detta är en metod som lämpar sig väl när man ska genomföra en kvalitativ studie.

I sökandet efter respondenter använde vi oss även av internet och olika kommuners hemsidor för att komma åt kontaktuppgifter till personer vars arbete verkade lämpa sig för att kunna besvara vår frågeställning. Vi mailade ett informationsbrev till sju olika kommuner som innehöll en presentation av oss, vad vi har för avsikt att studera samt vårt syfte (bilaga 2). Vi fick svar från samtliga men valde att endast gå vidare till intervju med tre av kommunerna på grund av att vi genom vår metod var tvungna att göra en viss avgränsning samt för att tre kommuner varit vår önskan redan från början. I valet av intervjupersoner valde vi att gå vidare med en liten kommun, en medelstor och en större för att kunna ställa empirin mot varandra och se om det fanns likheter och skillnader i kommunernas arbetssätt och bedömningskriterier. De respondenter som intervjuades var två personer från varje kommun där fem av dem var familjehemssekreterare och en var metodhandledare. Familjehemssekreterarna arbetar med familjehemmen och utredningen av dem och metodhandledaren bistår familjehemssekreterarna med handledning och vägledning inom utredningsprocessen och i deras dagliga arbete.

7.5 Utformning av intervjuguide

I utformningen av intervjuguiden inspirerades vi av det som Kvale och Brinkmann (2009) beskriver som en halvstrukturerad intervju. En halvstrukturerad intervju består enligt författarna av olika teman med tillhörande frågor under varje tema. Därför började vi med att skriva ned vårt syfte och utifrån det ta fram nyckelord för att konkretisera vad vi ville ha ut av intervjuerna. Därefter skrev vi upp tillfälliga frågor för att få en överblick över vilka frågor som skulle utgöra intervjuguiden. Dessa frågor innefattade varför, vad och hur av det vi ville ha svar på.

Till en början var dock intervjuguiden ostrukturerad genom att alla frågor var blandade. Vi genomförde en pilotintervju för att kunna testa intervjuguiden. Under transkriberingen av denna upptäckte vi att intervjun blev svårtolkad och att det var svårt att urskilja de olika delarna vi sökte svar på. Därför valde vi att istället dela in frågorna i teman med frågor under varje tema, således blev intervjuguiden halvstrukturerad (Kvale & Brinkmann, 2009). De teman som kom att utgöra intervjuguiden blev *bakgrund*, *rekrytering*, *utredning* och *övrigt* (se bilaga 1).

Vi valde att göra på så sätt för att underlätta själva bearbetningen av materialet och för att underlätta urskiljningen av de olika områden som utifrån vårt syfte skulle identifieras. Totalt kom intervjuguiden att bestå av tre olika delar (*bakgrund*, *rekrytering* och *utredning*) samt en slutfråga (*övrigt*) som handlade om det finns något intervjupersonen ville tillägga till intervjun. Första delen handlade om själva intervjupersonen och vad hen arbetar med och bakgrund om den kommun vi besökte. Vi ansåg det nödvändigt att ha med bakgrund som kategori då det var viktigt för vårt syfte och kommande analyser att få information om såväl kommunens som respondenternas bakgrund. Andra delen handlade om rekryteringsprocessen och den tredje delen handlade om utredningsprocessen. När vi var klara med intervjuguiden kom den att innehålla 18 frågor och den blev halvstrukturerad, det innebär att intervjuguiden utgjorde en grund, och att alla intervju personer skulle besvara samma frågor men att vi som intervjuare gavs möjlighet att fritt kunna följa upp med följdfrågor utifrån vad respondenterna berättade för oss (Kvale & Brinkmann, 2009).

7.6 Insamling av data

Efter att vi hade tagit en första kontakt och fått godkännande av våra respondenter att träffa dem, så mailade vi ut informationsbrev (bilaga 2) och samtyckesblankett (bilaga 3) till dem. Samtliga intervjuer var inbokade under deras ordinarie arbetstid och vi besökte dem på deras arbetsplatser. Genom att maila informationsbrevet till dem innan vi kom, så minskade många frågetecken på plats. Detta eftersom att vi i informationsbrevet hade presenterat både oss själva och syftet med studien. Det gjorde att våra intervju personer var väl införstådda med vad intervjun gick ut på och skulle innehålla.

Intervjuerna tog ungefär en timma att genomföra och de spelades in på en diktafon (ljudupptagningsmaskin), vilket respondenter hade lämnat sitt samtycke till.

Största delen av den empiri vi byggt vår studie på har vi inhämtat genom de sex intervjuer vi genomfört i tre olika kommuner. Vi har även inhämtat information om kommunernas mål via deras respektive hemsidor.

Vi har intervjuat familjehemssekreterare och metodhandledare i tre olika stora svenska kommuner. Vissa av intervjuerna var enskilda medan en var i par. Det fanns ingen grundtanke med att ha det på det sättet, utan det blev bäst av praktiska skäl. Vi turades om att leda intervjuerna och ha huvudansvaret för att fråga respondenterna, men eftersom vi båda var

närvarande vid samtliga intervjuer var vi ett stöd för varandra och kunde flika in där den andre glömde något, eller utveckla ett resonemang som den andre påbörjat.

Vid den första intervjun som genomfördes mailade vi intervjuguiden till intervjupersonen, vilket vi vid själva intervjun upptäckte var en nackdel. Det hade gjort att intervjupersonen hade läst in sig på frågorna och det som skulle vara en intervju mer liknade en berättelse, och vi fick inte utrymme att komma med så många egna infallsvinklar. Det material vi fick in var bra och vi fick många praktiska exempel, men vi var inte beredda på att det skulle bli så ombytta roller. Vi hade hela tiden varit inställda på att det var vi som skulle föra intervjun framåt men så blev inte fallet. Visserligen kan det vara positivt i den bemärkelsen att vår intervjuperson så öppenjärtat och inlevelserikt berättade om sitt arbete vilket tyder på att hen kände sig bekväm i situationen och inte var osäker i sin roll och inte kände sig otrygg på något sätt. Det är enligt Malterud (2009) en god förutsättning för att vi som forskare ska kunna inhämta ett bra datamaterial som vi sedan kan arbeta med. Men eftersom vår önskan var att kunna genomföra halvstrukturerade intervjuer (Kvale & Brinkmann, 2009) där följdfrågorna kan anpassas efter respondentens svar så valde vi att inte skicka ut intervjuguiden i förväg till övriga.

Den andra kommunen som vi intervjuade, föreslog att vi skulle träffa deras familjehemssekreterare samtidigt. Således blev det en par-intervju i den kommunen. Det var bra på så sätt att respondenterna gavs utrymme att bolla sina svar och tankar med varandra, och vi blev naturligt integrerade i deras tankebanor. Mestadels var det mer ett samtal än en intervju, så det var en avslappnad stämning och det kändes inte påtvingat på något sätt. Materialet vi fick fram av den intervjun blev också bra, och vi fick många exempel på konkreta situationer och mycket citat att tänka på och att analysera.

Efter att samtliga intervjuer var genomförda så transkriberade vi dem. Vi var noga med att återge alla intervjuer ordagrant för att kunna få fram exakt vad som sades utan att lägga in våra egna värderingar och tolkningar, därför tog vi med alla ord som sades under intervjuerna av såväl oss själva som intervjupersonerna. Samtliga intervjupersoner har i transkriberingarna och i vårt resultat avidentifierats.

Utöver de intervjuer som genomförts har vi också inhämtat information från de olika kommunernas hemsidor. Där har vi bland annat letat för att få reda på vilken styrning de olika kommunerna använder sig av samt vilka mål kommunerna har med sina verksamheter.

Information om de olika kommunernas mål har vi funnit på deras respektive hemsidor, vi har valt att inte referera till dem på grund av att vi utlovat anonymitet till studiens deltagare.

7.7 Databearbetning

I arbetet med bearbetning av empirin använde vi oss av analysmetoden meningskodning och meningskoncentrering. Meningskoncentrering innebär att man kan ta ett större stycke ur intervjun och göra till ett mindre, utan att innehållet går förlorat. Meningskodning innebär att man hittar utmärkande citat ut intervjuerna som är representativt för innehållet i stort (Kvale & Brinkmann, 2009).

Databearbetningen började med att varje intervju transkriberades och kodades var för sig. Det innebar att vi knöt olika nyckelord till ett textsegment för att vi sedan lättare skulle kunna identifiera olika kategorier som fanns i intervjumaterialet (Kvale & Brinkmann, 2009). Efter att vi hade kodat alla sex intervjuer identifierade vi teman och kategorier för att på ett smidigt

sätt kunna urskilja olika delar ur materialet och göra det mer överskådligt. När vi hade identifierat teman och kategorier fortsatte vi bearbetningen av materialet genom meningskoncentrering. Kvale och Brinkmann (2009) beskriver att de citaten som valts ut ska ge en träffande och sammanfattande bild av det material som forskarna väljer att använda, detta för att sammanhanget inte ska gå förlorat. Därför har vi valt att återge dem ordagrant, utan att redigera eller byta ut ord.

7.8 Validitet reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet avser huruvida man som forskare undersökt det man avser undersöka utifrån sitt syfte och vad som är relevant för studien medan reliabilitet handlar om att man mäter på ett tillförlitligt och pålitligt sätt (Kvale & Brinkmann, 2009; Malterud, 2009).

Generaliserbarhet handlar om huruvida man som forskare kan säga att ens studie kan appliceras på och i andra sammanhang än där den utfördes, och att samma resultat skulle uppnås om studien genomfördes igen. Skulle ytterligare en studie genomföras på samma sätt men någon annanstans och då visa samma resultat kan man tala om att studien har hög överförbarhet – det vill säga generaliserbarhet (Malterud, 2009).

Generaliserbarhet handlar också om huruvida man kan använda studien för att generalisera, och om den är så pass bred att det går att göra en generalisering (Malterud, 2009). Vi har genomfört vår studie i tre svenska kommuner, vilket gör att vår studie inte är generaliserbar då den är relativt liten och inte kan tala om för oss hur det ser/ kan se ut i andra svenska kommuner. Vårt urval av intervjupersoner är även det begränsat då vi endast intervjuat sex personer. Dock är samtliga av våra intervjupersoner professionella inom socialtjänsten som arbetar med familjehem, och således kan vara ett exempel på hur det kan se ut i en liten, mellan och lite större svensk kommun.

Malterud (2009) skriver vidare om att det är svårare att generalisera genom en kvalitativ studie, då en kvantitativ är mer representativ eftersom den innehåller fler respondenter. Genom att ha det syfte och den frågeställning vi har, så har vi hela tiden varit införstådda med, att vi inte kommer få ett generaliserbart resultat. Vi ville fördjupa oss i några enstaka kommuners arbetssätt. Kanske skulle resultatet se annorlunda ut om studien genomfördes i andra kommuner. Generaliserbarheten i den här studien är således inte hög, tillskillnad från validiteten och reliabiliteten.

Genom att vi själva arbetat fram både syftet och intervjufrågorna, och testat våra frågor i en pilotstudie så kan vi utgå från att vi undersökt det vi avsett att undersöka. Våra respondenter är verksamma inom det område vi valt att fokusera på och således finner vi reliabiliteten hög, eftersom vi genomfört undersökningen på rätt ställe.

Faktorer som kan ha påverkat validiteten och reliabiliteten diskuteras i metoddiskussionen.

7.9 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet (2013) beskriver forskning som viktigt och nödvändig för både individer och samhället. Avgörande utgångspunkter i all forskning är dock att de medverkande inte ska känna sig kränkta, utsättas för psykisk eller fysisk skada samt uppfatta situationen som förödmjukande. Det är varje forskares ansvar att vid varje vetenskaplig undersökning göra en vägning mellan de eventuella konsekvenser som kan uppstå för de medverkande kontra värdet av det nya kunskapstillskottet.

För att uppnå dessa nödvändiga utgångspunkter har vi under arbetes gång tagit hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (2013). De fyra huvudkrav som ska följas är informations-, konfidentialitets-, samtyckes- och nyttjandekravet.

Informationskravet innebär att forskaren ska informera de medverkande i undersökningen om vad syftet är med den aktuella forskningen. Konfidentialitetskravet medför att forskaren försäkrar de medverkande att det insamlade materialet inte ska kunna härledas till personen i fråga samt att materialet förvaras så att inga obehöriga får tillgång till detta. Samtyckeskravet innebär att deltagarna i undersökningen själva bestämmer över sin medverkan. Det sista kravet är nyttjandekravet vilket innebär att det insamlade materialet endast får användas till undersökningens ändamål (Vetenskapsrådet, 2013).

För att kunna följa de riktlinjer som presenteras ovan så var vi hela tiden tydliga med att lämna rätt information om studien till respondenterna samt informera om vårt syfte och hur studien kommer att gå till och hur materialet kommer att användas. Denna information skickades ut per mail och presenterades i ett så kallat informationsbrev (bilaga 2). Alla deltagande fick information gällande att medverkan var frivillig och att personen i fråga alltid kunde avbryta intervjun utan att uppge orsak. I informationsbrevet framgick det också att behöriga till det insamlade materialet förutom vi var vår handledare samt examinerande lärare. Det framgick även att materialet endast skulle komma att användas till studiens syfte och att efter godkännande av arbetet skulle allt material förstöras.

Innan varje intervju fick även respondenterna signera ett skriftligt samtycke (bilaga 3) där personen skrev under på att den fått informationen gällande att deltagandet var frivilligt och att det insamlade materialet fick användas som underlag till examensarbetet. Alla deltagande hade även kontaktuppgifter till någon av oss så att de hade möjligheten att kontakta oss om de skulle ångra sin medverkan eller hade övriga frågor.

För att intervjupersonerna inte skall kunna identifieras har vi valt att inte redovisa vilka kommuner som medverkat, utan endast benämna kommunerna efter deras storlek i jämförelse med varandra. På detta sätt kan vi anonymisera respondenterna. Om vi presenterat kommunerna hade det varit enkelt att härleda till vilka vi varit i kontakt med då det i varje kommun endast finns ett begränsat antal familjehemssekreterare.

8. Resultat och analys

I det här kapitlet presenteras det resultat vi fått fram genom de intervjuer som genomförts. Vi kommer även att analysera materialet genom den teoretiska referensram vi valt att utgå från samt tidigare litteratur.

Fem stycken familjehemssekreterare och en metodhandledare från tre kommuner har deltagit i studien. Vi har valt att kalla kommunerna för Lillestad, Mellanstad och Storstad. Detta eftersom de kommuner som deltagit motsvarar en liten, mellanstor och stor kommun. I Lillestad bor under 20 000 invånare, i Mellanstad bor mellan 20 000 – 30 000 invånare och Storstad har cirka 80 000-90 000 invånare.

Maria och Leif som vi träffat i Lillestad arbetar som familjehemssekreterare respektive familjehemssamordnare. Maria är den som främst rekryterar och utreder familjehem. Leifs främsta uppgift är att utbilda och handleda familjerna. Båda har arbetat med dessa arbetsuppgifter i ca två år.

Karin och Lotta är båda familjehemssekreterare i Mellanstad. Deras uppgifter är att rekrytera och utreda blivande familjehem samt ge stöd och handledning vid placering. Dessa arbetsuppgifter har de haft sedan 2001.

I Storstad arbetar Lillemor och Mia. Lillemor arbetar som metodhandledare vilket innebär att hon vägleder familjehemssekreterarna. En av dessa familjehemssekreterare är Mia och har gjort detta sedan 2009. Lillemor har arbetat med familjehem sen 2001 och som metodhandledare sedan 2006.

Både personerna och kommunerna ovan heter egentligen något annat men har getts namn för att underlätta förståelsen av presentationen av respondenterna.

8.1 Rekrytering

Här presenteras resultatet från intervjuerna som handlar om rekrytering. Under databearbetningen var det tydligt att det var två delar i rekryteringen, vi har valt att dela upp dessa och redogöra för dem under varsin kategori. De två delarna som vi har identifierat är kontakt och process.

8.1.1 Kontakt

Gemensamt för samtliga kommuner som deltagit i studien är att de genom annonser på olika sätt försöker komma i kontakt med de potentiella familjehemmen. Annonseringen sker på olika sätt.

Lillestad rekryterar enligt egen uppgift cirka två familjer/år. Mellanstad berättar att de i snitt rekryterar 15 familjehem om året och att vissa av dem går direkt till deras interna familjebank. Storstad berättar att antalet familjer som rekryteras per år varierar utifrån vilket behov som finns, och att rekrytering aldrig sker utan att ett behov finns. Den metodhandledare i Storstad som vi intervjuat hade svårt att uppge ett snitt på hur många familjer som rekryteras per år, men hon uppskattade att det görs cirka 20 nyplaceringar varje år inom kommunen. Vår slutsats är därmed att snittet på rekryterade familjer per år även är 20 stycken, eftersom hon berättat att det aldrig rekryteras om det inte finns ett behov.

Lillestad och Mellanstad berättade att de annonserar i ortens lokaltidning, medan Storstad uppger att de spelat in en reklamfilm som visas på SF Bio innan filmen börjar.

Mellanstad och Storstad använder sig även av FaCOs hemsida i syftet att komma i kontakt med eventuella familjehem. FaCO är förkortningen på Familjevårdens centralorganisation och är en ideell organisation som vänder sig till familjehem, kontaktfamiljer samt de som arbetar med barn och ungdomar. De annonser som kommuner lägger upp där hamnar i den så kallade familjebanken. Familjer själva kan även lägga upp intresseanmälningar på FaCos hemsida så att kommunerna kan se detta och eventuellt kontakta familjen. De kommuner som i intervjuerna berättat att de använder sig av familjebanken tycker att det är ett bra sätt att komma i kontakt med familjer.

När vi annonserar använder vi oss främst av FaCOs hemsida. Där kan man annonsera att man behöver familjehem och familjehem kan annonsera att de finns (Mellanstad).

FaCOs hemsida är bra att använda eftersom de personer som är inne på den hemsidan har ett intresse av familjehemsvård (Mellanstad).

Mellanstad uppger att de har en egen familjebank där de vid akuta behov snabbt kan få fram en familj om placeringen behöver ske omgående.

Lillestad och Mellanstad berättar båda två att de brukar annonsera i lokaltidningen men att det ofta inte ger något positivt utfall då de vanligtvis inte får kontakt med någon familj, och att annonseringskostnaden är hög.

Sist vi satte ut annons och sökte två olika familjehem fick vi inte ett enda svar. Inte ens idiotsvar som jag kallar det (Lillestad).

Utöver annonsering så har Lillestad och Storstad en länk på sin hemsida med kontaktuppgifter till familjehemssekreterarna.

Mellanstad berättar att det då och då händer att de får samtal från familjer som är intresserade av att bli familjehem, då kan det både handla om helt oerfarna familjer eller familjer som haft placeringar tidigare. Lillestad uppger att det ibland sker på samma sätt där, men att det är sällan.

En del familjer kan höra av sig till oss och lämna intresse. Det kan vara både oerfarna och erfarna familjehem (Mellanstad).

Samtliga kommuner talar också om hur viktig ”mun till mun”-metoden är. Med det menar de att ordet sprids mellan människor till exempel grannar, kollegor och vänner. Samtliga betonar också vikten av samarbete mellan kommuner. Det händer att kommuner ”lånar ut” familjehem till varandra.

Att få kontakt med nya är ju lite mun mot mun metoden också. Att vi hörde av dem att ni är så bra (Mellanstad).

En av de familjehemssekreterare vi intervjuat tror att rekryteringen genomgår ett paradigmskifte och att den kommer att förändras i takt med att samhällets ständiga utveckling. Hen tror att sociala medier i framtiden kommer att ha stor betydelse och att kommunerna kommer att hitta fler och bättre sätt att marknadsföra sig själva och genom det kan hitta familjer. Hen poängterar hur svårt det är att hitta familjehem, och hen, precis som övriga

respondenter anser att ”mun till mun”-metoden är viktig, och att informationen om familjehem kan spridas fortare och till en större målgrupp genom sociala medier.

Rekrytering är spännande då vi letar efter nya sätt att få kontakt med familjer, det finns ju många olika sätt. Idag finns det mycket sociala medier och ett alternativ skulle vara att använda facebook eller en reklam på radio (Lillestad).

Samtliga kommuner beskriver att det oftast är kärnfamiljer (familjer bestående av en mamma och en pappa som har egna barn) som tidigare haft placering och som bor på landet eller i ett villaområde, som lämnar intresse av att ta emot en placering. Samtliga kommuner är också eniga i att en vanlig orsak till att de är intresserade av att bli familjehem, är att de känner att de har både tid och plats över att ge till ett behövande barn.

Familjerna som oftast hör av sig har stora hus på landet och anser att de har tid över för att ta hand om ett placerat barn (Lillestad).

De familjehemssekreterare vi har pratat med berättar även att majoriteten av alla familjer de kommer i kontakt med vill ha yngre barn och att de själva är i 40-50 års åldern.

Den typiska familjen brukar ligga på runt 40 år och ha egna barn, oftast lite äldre barn (Storstad).

Vi kommer nedan att analysera det resultat vi fått fram rörande kontakta. Detta kommer att ske under en egen rubrik.

8.1.2 Analys av kontakt

Samtliga kommuner som deltagit i studien uppgav att annonsering i lokalpressen inte har något positivt utfall, och att det är dyrt. Att det inte ger något positivt utfall tolkar vi har att göra med samhällets förändring och människors vanor. Det sker en ständig utveckling av samhället och vår tolkning är att även socialtjänstens metoder för att komma i kontakt med familjehemmen måste utvecklas, idag är det kanske inte lika självklart för alla människor att läsa en tidning i pappersupplaga. Ett förslag som vi kommit fram till vore att kommunerna arbetade fram egna appar där det bland annat kan finnas information om möjligheterna till att bli familjehem.

Att aktivt arbeta för att utveckla processer inom kommunen kan även kopplas samman till både Storstad och Lillestads mål inför 2014. Utveckling kan ske inom många olika delar och en del som vi ser behöver utvecklas i alla kommuner är hur man rekryterar och når ut till presumtiva familjehem. Att Storstad och Lillestad har som mål att kommunen ständigt måste utvecklas härleder vi till att kommunerna är medvetna om detta problem, vilket även vår empiri bekräftar.

Forskning gjord av Rasmusson och Regnér (2013) visar att det är brist på familjehem och att det är svårt att hitta nya familjer som finner intresse i uppdraget. Vi finner även stöd för detta i vår studie. Vi ser det som att bristen på familjehem finns på grund av samhällets utveckling och att socialtjänsten inte når ut till de presumtiva familjehemmen. Vi drar även en parallell till att familjer kanske väljer att inte anmäla sitt intresse då de tror att de inte faller inom normen för vad ett familjehem ska uppfylla. Kunskaperna hos allmänheten om vad uppdraget innebär är möjligen bristfällig och det skulle kunna vara ett utvecklingsområde för kommunerna att sprida den kunskapen på lämpligt sätt.

Goffman (1972) menar att normalitet styr det människor anser vara det naturliga och vanliga och att den således skiljer sig åt utifrån vilket samhälle och kultur individen lever i. Den rådande normen i Sverige är att människor lever i par som man och kvinna tillsammans med sina barn. Vår insamlade empiri visar att de flesta som anmäler intresse för att bli familjehem faller inom ramen för denna norm. Utifrån det gör vi tolkningen att samhällets normer styr vilka som visar intresse. Anledningen torde vara att personer har en föreställning om att familjehem måste falla inom ramen för den traditionella kärnfamiljen. Tidigare forskning av Bergman (2011) visar även att kärnfamiljen tidigare var ett kriterium vid rekrytering av familjehem. Att det är svårt att finna familjehem tror vi kan ha en koppling till att de familjer som faller utanför samhällets normer eventuellt avstår från att kontakta socialtjänsten för att lämna intresse gällande familjehemsuppdraget.

Sammanfattning

Svårigheten med att få kontakt med blivande familjehem är något som alla kommuner belyser och arbetet med att utveckla rekryteringen måste ständigt hållas vid liv och följa samhällets förändring. Forskning visar att större kommuner har större benägenhet att placera barn än mindre kommuner som i större utsträckning använder sig av mindre som exempelvis kontaktfamiljer eller stödinsatser i hemmet. Något som bekräftas i vår empiri där antalet rekryteringar/kommun speglar antalet placeringar kommunerna gör i förhållande till invånarantalet.

8.1.3 Utredningsprocessen

Samtliga kommuner uppger att en första kort intervju (i en avslappnad form) med potentiella familjehem sker via telefon efter att de på något sätt fått in en intresseanmälan från familjen.

Låt oss säga om en familj ringer och är intresserad av att bli familjehem så görs en första intervju per telefon och verkar det vara intressant bokas en tid för ett första hembesök. (Storstad)

Familjehemssekreterarna i Mellanstad berättar att de i detta samtal får en känsla för vad det är för familj och utifrån sin magkänsla antingen bokar in ett hembesök, eller väljer att inte gå vidare till utredning över huvud taget.

Lillestad och Mellanstad använder sig av ett relativt nytt material vid namn BRA-fam som socialstyrelsen tagit fram. Även här uppger både Lillestad och Mellanstad att de utöver BRA-fam förlitar sig på sin magkänsla i mötet med familjerna.

Jag kan ju säga att mycket är ju också magkänsla. Vad som sägs i rummet och hur de uppträder när de ska fylla i formuläret som hör till BRA-fam . (Lillestad).

Storstad har valt att inte delta i BRA-fam projektet då de inte ansåg sig ha tid för det, samt ansåg sig ha en utredningsmodell som är bra och fungerande.

Gemensamt för alla tre är dock att om de efter ett första besök bestämt sig för att gå vidare med familjen till utredning, så inhämtar de först medgivande från familjerna för att kunna begära in information som utdrag från belastnings- och socialregistret, utdrag från Kronofogden samt att de ber familjer om referenser från andra kommuner (om det finns, och om familjen har haft placeringar tidigare).

De kommuner som använder BRA-fam berättar att det är ett bra sätt för dem att ”gallra ut” familjer som inte är intressanta eller opassande, då BRA-fam är övergripande och ger en bra bild av familjen. Vid sammanställningen av de svar familjen gett och med hjälp av

bedömningsmallen kan familjehemssekreterarna få fram familjens brister som i förlängningen skulle kunna innebära att familjen är olämplig som familjehem.

Lillestad och Mellanstad gör ett hembesök under rekryteringsprocessen, och då får familjen (de vuxna) besvara det frågeformulär som ingår i BRA-fam. Sedan går familjehemssekreteraren igenom frågorna och svaren tillsammans med familjen.

Efter att familjen svarat på formuläret går man igenom svaren tillsammans med familjen. Då kan man se att, jaha de svara så här på denna fråga och det här är kanske något vi måste nysta vidare med. (Lillestad).

Storstad, som inte använder sig av BRA-fam har tre stycken hembesök under rekryteringsprocessen. Vid det första hembesöket beskriver familjehemssekreteraren uppdraget och vad det innebär att vara familjehem, och familjen får utrymme och möjlighet att ställa frågor till familjehemssekreterarna. De går även igenom familjens livssituation och tar en hälsodeklaration på de vuxna.

Under hembesök nummer två finns det från socialtjänstens sida önskemål om att barnen ska vara med, så att familjehemssekreterarna kan se samspelet i familjen prata med barnen. Mycket går ut på att försöka få en bild av familjen som helhet och se hur de samspelar med varandra.

Så brukar vi försöka att träffa barnen så vi ser samspelet i familjen. Vi kan även fråga barnen om vad de tycker är bra med sina föräldrar. Då kan man få lite roliga svar men vi baserar främst på samspelet som vi sett under besöket. (Storstad).

Vid det tredje hembesöket gör man tillsammans med familjen en nätverkskarta. Detta besök är inriktat på nätverket för att familjehemssekreterarna ska se vilket kontaktnät familjen har runt sig och hur deras fritid ser ut, till exempel om de är aktiva i föreningar.

Metodhandledaren vi intervjuat berättar att familjehemssekreterarna i Storstad alltid arbetar i team om två i hela processen rekrytering och utredning.

Den familjehemssekreterare från Lillestad som deltagit i vår studie berättar att hon under många år varit ensam om detta arbete, och fortfarande är det. Hon upplever detta problematiskt då hon tror att det är viktigt att ha någon att diskutera med, och att alla beslut och allt ansvar vilar på henne när det är hon ensam som gjort bedömningen.

Nu har jag utrett alla familjehem själv. Jag har varit ensam i det och det har inte varit roligt. Kan ju vara så att jag anser att ett familjehem verkar jättebra och om man sen då till exempel får reda på att de våldfört sig på det placerade barnet. Då är det bara jag som har suttit och tagit det beslutet. (Lillestad).

I Mellanstad arbetar de även två och två i både rekryterings- och utredningsprocessen. De berättade i intervjun att det är skönt att ha en kollega att diskutera med, och att det är skönt när man är två personer som tagit ett beslut så att man som socialsekreteraren inte står ensam bakom det, om det händer något oförutsett (negativt).

Vi jobbar nästan alltid tillsammans. Just för att fyra ögon ser mer än två. Det är även skönt att man kan få förstärkning på det man känner. Man kanske bara har en vag känsla och då kan man fråga den andre, vad tänkte du? (Mellanstad).

8.1.4 Analys av utredningsprocessen

Tillvägagångssätten för rekrytering varierar mellan kommuner beroende på deras storlek och vilka resurser som finns. Av vårt resultat att döma så gör större kommuner fler placeringar, större kommuner uppfattas även ha mer resurser. Detta resultat kan vi förstå genom tidigare forskning av Veland (1998) som i sina studier fått fram att större kommuner är mer benägna att placera barn i familjehem eller på institution. Veland's resultat visar att mindre kommuner främst använder sig av mindre ingripande åtgärder så som stödjande insatser. Genom vårt resultat gör vi tolkningen att främst den minsta kommunen hänvisar till att kommunen är liten och inte har samma ekonomiska resurser som de större, vilket leder till att de gör färre placeringar. Detta kan bli en brist då barnets bästa alltid ska tas i beaktning enligt Socialtjänsten (SFS 2001:453), vilket eventuellt frångås vid ett sådant resonemang. Utifrån kommunens invånarantal torde mindre kommuner inte vara i behov av lika många placeringar som större kommuner vilket gör resursfrågan mindre relevant eftersom resurs ska ställas mot behov och efterfrågan.

Forskning av Rasmusson och Regné (2013) visar att det i processen av rekrytering och utredning av familjehem är viktigt att vara två. Detta för att kunna dela på ansvaret, ha någon att reflektera med samt att gemensamt motivera bedömningen bakom beslutet. Detta hjälper oss att förstå när respondenten från Lillestad påtalar bristen gällande att hon arbetar själv med denna del. Tolkningen vi gör är att hon är medveten om att detta arbetssätt inte är bra ur ett rättssäkert perspektiv då hon i intervjun påtalar att hon är ensam i alla beslut. I Lillestads övergripande mål finns angivet att kommunen ska prioritera utveckling samt effektivitet. Vi kan utifrån kommunens sätt att organisera arbetet på detta sätt se en risk i att kommunen idag möjligtvis inte lever upp till målet om effektivitet då det kan vara ineffektivt att en person är själv i arbetet med rekrytering och utredning av familjehem. Det kan också innebära en risk vad gäller rättssäkerhet i bedömningen. För att sedan kunna rätta till eventuella misstag kan det krävas mer resurser och personal. Om två varit inne i processen från början tror vi att det kan bidra till ett mer rättssäkert arbete och det skulle kunna innebära färre oplanerade avbrott eller att fler familjer identifieras som lämpliga. I längden skulle det kunna innebära ett mer effektivt arbete.

Höjer (2001) beskriver i sin avhandling att de familjer som av någon anledning vill bli familjehem ofta har liknande värderingar, levnadssätt och tankar oavsett vilken utbildning eller klasstillhörighet de har. Av detta kan man dra slutsatsen att den grupp av människor som har en önskan om att bli familjehem liknar varandra i stor utsträckning. Respondenterna uppger att det nya bedömningsinstrumentet BRA-fam är ett värdefullt arbetsinstrument för dem. Respondenternas uppger att bedömningsinstrumentet är heltäckande och att det hjälper till att lyfta fram de små saker som gör att tillsynes lika familjer ändå skiljer sig från varandra på olika plan. Jämfört med dess föregångare bidrar BRA-fam till en mer nyanserad bedömning. Utifrån det gör vi tolkningen att respondenterna tidigare upplevt brister i metoderna vid rekrytering av familjehem. Enligt respondenterna är BRA-fam en bättre metod då den på ett tydligare sätt belyser mindre avvikelser och brister hos de eventuella familjehemsföräldrarna.

Vårt resultat visar att arbetet med utredning av familjehem styrs av sökandet av vad som anses vara det normala, det vill säga att man inom socialtjänsten eftersöker familjer som lever upp till normen om kärnfamiljen som det ideala. Socialsekreterarna vi mött pratar om "vanliga" familjer, som kanske har egna barn och som lever "vanliga liv". Samtliga respondenter i vår studie hänvisar till det normala. Våra respondenter som alla var svenska akademiker i övre medelåldern har till uppgift att utreda vad som skall vara normala familjer. Detta förefaller

vara en svår uppgift då de som utreder troligen har helt andra levnadsomständigheter och en annan normalitetsuppfattning än de barn som skall placeras. Denna tolkning gör vi utifrån att alla individer har olika referensramar och innebörden av vad som är normalt därför skiftar. Det är utifrån det viktigt att arbetet med att utreda presumtiva familjehem styrs av tydliga explicita ramar och metoder. Det finns annars en betydande risk för att utredarnas personliga synsätt får större betydelse än vad det borde ha.

Socialstyrelsens nya bedömningsinstrument BRA-fam är en bra bit på vägen för att få familjehemsarbetet likvärdigt i alla kommuner, eftersom det är heltäckande, vilket innebär att den täcker in alla delar i en familjs liv så som bakgrund, nätverk och synen på uppfostran. Detta kan i längden leda till ett mer effektivt, evidensbaserat arbete där personliga åsikter och referensramar inte får stå till grund för beslut i lika hög utsträckning. Forskning visar att Sveriges kommunala självstyre, vilket innebär att alla kommuner utformar sina egna arbetsmetoder för att rekrytera och utreda familjehem, inte är optimalt (Sallnäs, 2005). Kommunens storlek, ekonomi eller socioekonomiska status kan innebära att samma barn skulle behandlas olika i olika kommuner vilket inte är acceptabelt inom detta arbetsområde (Sallnäs, 2005). Vår tolkning är att ovanstående faktorer bidrar till att arbetssätten skiljer sig åt i de tre kommuner vi valt att studera. Vi kan med hänvisning till de kommuner vi studerat anta att framförallt kommunens storlek samt ekonomi har betydelse för hur rättssäkert och evidensbaserat kommunerna arbetar.

Som tidigare beskrivits anges i socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) att en utredning av familjehem alltid ska innefatta hembesök, intervjuer samt referenstagning. Genom det empiriska material som inhämtats gör vi reflektionen att samtliga kommuner som deltagit i vår studie inhämtar referenser från andra kommuner samt begär in utdrag från olika myndigheters register. Samtliga kommuner använder sig även av hembesök under rekryteringsprocessen.

Vårt resultat visar att det finns vissa saker som kommunerna gör lika, och genom att ställa resultatet mot socialstyrelsens mål och allmänna råd kan vi dra slutsatsen att kommunerna uppfyller kraven som socialstyrelsen ställer gällande dessa delar. Vi kan efter denna konklusion visa på att kommunerna trots olika arbetssätt håller sig inom ramen för vad som är godkänt från socialstyrelsen och lagens sida. Detta hjälper oss att förstå att trots olika arbetssätt är det möjligt att hålla sig till lagen och de föreskrifter som råder.

Sammanfattning

Tidigare studier visar att kommuners arbetssätt gällande familjehem är väldigt spretigt och skiljer sig åt till stora delar. Det nya standardiserade bedömningsinstrumentet BRA-fam, framtaget av Socialstyrelsen, är dock ett steg i rätt riktning mot ett enhetligt arbetssätt samtidigt som man strävar efter evidensbaserat och rättssäkert arbete. Något som framkommit i den mindre kommun vi besökt är att de gör få placeringar, vilket innebär att det i dessa fall endast är en som arbetar med familjehemsplaceringar. Både forskning samt vår respondent betonar problemet med detta ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Att kommunen gör få placeringar kan bero på ett litet behov av att placera, att kommunen främst erbjuder stödinsatser i barnets/ungdomens biologiska familj eller att det är brist på familjehem.

8.2 Utredning

Då utredningsmetoderna skiljer sig markant mellan de olika kommuner som deltagit i studien så kommer de presenteras var för sig. Gemensamt för samtliga är dock att utredningstiden pågår under ca två till tre månader.

8.2.1 Lillestad

Lillestad inleder rekryteringen med BRA-fam som är ett övergripande frågeformulär, och som även ligger till grund för själva utredningen. Beroende på om familjen har haft placeringar tidigare så kompletteras utredningen med olika delar. Om en familj tidigare haft en placering sker det tre till fyra hembesök under utredningsperioden och är det en familj utan erfarenhet av placeringar så sker det sex till sju hembesök under utredningsperioden. Under utredningen får familjerna både prata med familjehemssekreteraren tillsammans, och sedan hålls det separata samtal. Den familjehemssekreterare som genomför utredningen brukar även avsätta tid att prata med barnen om de är över 15 år och vill delta i utredningen.

Familjehemssekreterarna i Lillestad berättar att Lillestads ambition är att familjerna framöver ska gå en utbildning i att vara familjehem, samtidigt som utredningen sker.

Lillestad använder sig av ett eget utarbetat formulär vid utredningen, som familjehemssekreterarna uppger är en blandning av PRIDE och Kälvesten-metoderna. De berättar att det finns en önskan om att i framtiden använda sig av en renodlad metod, helst Kälvesten, eftersom Lillestads familjehemssekreterare upplever det som den bästa metoden. Dels för att det är rättssäkert men också för att man tar in en utomstående som tolkar/analyserar intervjuerna som genomförts med familjerna.

Som sagt, jag plockar ihop lite egna. Man tar lite från PRIDE och lite från Kälvesten. Jag önskar att alla kunde köra Kälvesten eller ta liksom en hel PRIDE. Det är dit vi vill men det finns inte tid. (Lillestad).

Kälvesten och PRIDE är två omfattande metoder och med att det inte finns tid till att använda sig av en metod fullt ut menar får respondent i Lillestad att i och med metodernas omfattning, och att hen är ensam i sitt arbete, finns inte tid till att göra den omfattande utredning av familjehem som man i Lillestad har en önskan om att kunna göra.

Familjehemssekreterarna i Lillestad berättar att de använder sig av BBIC-materialet som grund. Några områden som omfattas av det är boende, bakgrund, inställning till skolan, ekonomi samt konflikthantering. Praktiska delar så som skjuts till och från skolan/fritidsaktiviteter är också något som utreds.

8.2.2 Mellanstad

I Mellanstad används en version av Kälvesten, men metoden används inte fullt ut. Familjehemssekreterarna har valt att använda frågematerialet och tar in en annan socialsekreterare inom förvaltningen som är med och tolkar intervjuerna (alltså inte en utomstående psykolog, som det ska vara enligt den ursprungliga Kälvesten-metoden). Efter att tolkningen gjorts träffar familjehemssekreteraren/-na familjen för att diskutera och gå igenom deras styrkor och svagheter.

De djupintervjuer vi använder är framtagna av Kälvesten. Det är den som är grunden och sedan är den omarbetad. (Mellanstad).

Något som skiljer Mellanstad från Lillestad och Storstad är att utredningen av familjerna inte ligger till grund för bedömningen av familjens lämplighet eller olämplighet. I Mellanstad görs ingen utredning utan att ett specifikt barn ska placeras i ett familjehem, utredningen görs först när man har ett specifikt barn till ett specifikt hem. Ibland kan dock utredningen hinna påbörjas om det är så att man har vissa aningar om att visst barn kommer att bli aktuellt för placering men i regel sker de flesta placeringar innan familjehemmet är utrett.

För det första gör vi ingen utredning med djupintervjuer med mindre än att vi har ett specifikt barn som ska till familjehemmet, eller som redan är där. (Mellanstad).

Anledningen till att de inte utreder familjerna innan de placerar barn eller ungdomar i dem, är för att det saknas resurser samt att familjerna efter utredningen ofta vill få en placering så snart som möjligt, och om det då inte finns något barn som är aktuellt, så kan de vända sig till en annan kommun. Då berättar Mellanstad att det händer att andra kommuner ”snor” deras familjer och begär att få ta del av den utredning som de gjort. Därför väljer Mellanstad att utreda först när familjen är aktuell för att ta emot en placering.

En annan anledning till att intervjuerna sker först efter placering är att Mellanstads kommun inte har några jourhem, detta är enligt familjehemssekreterarna en konsekvens av brist på både resurser och pengar inom kommunen. De tror även att det är det bästa för barnet att hamna direkt i den familj de ska ha sin stadigvarande placering i. Utöver detta resonemang uttrycker även respondenterna att de utifrån sina tidigare erfarenheter inte har behov av att ha jourhem.

Vi har inga jourhem i vår kommun. Uppstår det ett problem i eftermiddag måste vi ha ett familjehem i eftermiddag. Och då är tanken att det ska vara ett permanent familjehem. (Mellanstad).

Familjehemssekreterarna i Mellanstad berättar vidare att det ibland händer att familjen de kommit i kontakt med redan är utredda av en annan kommun, och att de då försöker få möjlighet att ta del av den och endast uppdatera den om något relevant förändrats.

8.2.3 Storstad

Storstad använder sig av nya Kälvesten-metoden. De gör djupintervjuer med familjerna som sedan analyseras av en utomstående psykolog och en socionom. De håller sig strikt till denna metod och använder inga egna versioner av den eller andra utredningsmodeller.

Det gäller att hålla sig rätt strikt. Vi har nog försökt hålla oss strikt till gamla Kälvesten och nu prövar vi den nya. (Storstad).

Storstad utreder alltid familjerna innan de kan ta emot en placering och under placeringen så har familjerna alltid tillgång till stöd från socialtjänsten. Storstad tillhandahåller även samtalsgrupper för familjehemmen som är frivilliga att delta i. Det finns även en så kallad familjehemsdag som äger rum varje år samt har kvällsseminarier med olika föreläsare inom det aktuella arbetsområdet.

Sen har vi samtalsgrupper, som är en enkel form egentligen. Man bjuder in och så träffas man utifrån att man är familjehem och så pratar man om det som känns angeläget. (Storstad).

Metodhandledaren som vi intervjuat i Storstad berättar att de tidigare haft utbildning för alla familjehem, en utbildningsmetod de själva arbetat fram. Men när det nu har kommit nya direktiv från regeringen som gjort utbildning obligatorisk, så ska Storstad använda sig av samma utbildningsmetod som övriga kommuner i Sverige.

8.2.4 Analys av utredning

Genom tidigare forskning kan vi förstå att kommuner i arbetet med familjehem arbetar på olika sätt. Sallnäs (2005) skriver att spridningen mellan Sveriges kommuners benägenhet att

placera i familjehem är påtaglig. Genom vår insamlade material kan vi göra tolkningen att detta även går att applicera på vårt resultat. Även Rasmusson och Regnérs (2013) forskning bidrar till förståelse för att Sveriges kommuner arbetar på olika sätt och att olika organisatoriska former har både gynnande och missgynnande effekter.

Två av kommunerna uppger att magkänslan till viss del styr deras arbete i bedömningen av nya familjehem, de känner i magen om det känns rätt eller fel. Vi tolkar att det som avses med magkänsla är tyst kunskap som bygger på tidigare erfarenheter. Respondenterna uppgav att känslan ibland kan vara det som faller avgörandet huruvida en familj är lämplig eller ej. Att ett sådant viktigt beslut delvis grundar sig på en familjehemssekreterares magkänsla känns riskabelt särskilt utifrån att respondenterna inte kan definiera vad de avser med magkänsla. Bergmark och Lundström (2006) skriver i sin rapport att man alltid ska sträva efter att arbeta evidensbaserat och vara professionell i socialt arbete. Att följa sin magkänsla är inte ett evidensbaserat arbetssätt. Det är viktigt ur ett rättsäkerhetsperspektiv att bygga beslut på fakta och inte en subtil känsla för vad som är rätt eller fel. Känslan kan dock vara ett komplement i det sociala arbetet men då är det viktigt att definiera vad som avses med den och väga in den snarare än att låta den styra. Evidensbaserat arbete innebär att arbetssättet är vetenskapligt beprövat och har således visat sig vara både verkningsfull och effektivt (Hydén, 2008). På längre sikt ger evidensbaserat arbete möjlighet till utvärderingar som kan peka på vad som har lett till mer eller mindre lyckade resultat (Bergmark & Lundström, 2006).

I dagsläget finns ingen evidensbaserad utredningsmetod som används i Sverige gällande rekrytering och utredning av familjehem (Rasmusson & Regné, 2013). Utifrån detta och forskning angående vikten av evidensbaserade metoder inom socialt arbete kan vi göra tolkningen att det i dagsläget finns brister och otillfredsställande olikheter gällande rekrytering och utredning i familjehem. Detta kan leda till uttalanden så som att familjehemssekreterarna följer magkänsla. Det är ett resultat av bristen på bra och evidensbaserade metoder som skulle kunna ge familjehemssekreterarna ett mer konkret och handfast stöd i sitt arbete.

Den största skillnad kommunerna emellan är att Mellanstad uppger att de gör utredningen först när det finns ett specifikt barn som ska placeras, och att utredningen ofta görs efter att barnet/ungdomen har placerats. Den första bedömningen av familjens lämplighet görs i samband med rekryteringen och i väntan på ett specifikt barn placeras familjen i kommunens egen familjehemsbank.

I socialtjänstlagen framgår det tydligt att ett familjehem måste vara utrett innan ett barn får placeras i familjen (SFS 2001:453). Det framgår dock inte vad en utredning ska innehålla, vilket ger utrymme för variation. I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) står det dock att en familjehemsutredning ska innefatta intervjuer. Genom Socialtjänstlagen och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd kan vi konstatera att Mellanstad i dagsläget inte följer lagen i detta avseende.

I Mellanstads mål finner vi formuleringar om att kommunen ska erbjuda invånarna en god service med god kvalitet. Ett sätt att uppnå detta är att socialtjänsten ska följa de lagar, föreskrifter och förordningar som är avsedda för dem. Genom att Mellanstad gör vissa av djupintervjuerna efter barnet/ungdomen är placerat så görs kopplingen att Mellanstad i dagsläget inte följer de föreskrifter som nämns i ovanstående stycke. Detta gör att Mellanstad vid vissa placeringar inte lever upp till målet gällande att följa socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Om de innan 2014 är slut ska kunna göra detta så bör de se över sina rutiner i

utredning av familjehem. Det här var inte något som respondenterna själva problematiserade, vilket skulle kunna härledas till att de professionella inom kommunen inte är införstådda i kommunens mål eller inte ser det problematiska med att inte leva upp till kommunens målsättning. Det kan även vara så att familjehemssekreterarna inte anser att deras arbetsmetod går emot socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd.

Socialstyrelsen beskriver i sina föreskrifter och allmänna råd för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9) att socialtjänsten ska utöva egenkontroll i den omfattning det krävs för att kunna säkra verksamhetens kvalitet. Det kan vara att se till att använda sig av en modell och följa metoden fullt ut. På så sätt kan socialtjänsten säkra att alla utredda familjer och placerade barn genomgått och fått samma utredning, och därmed är kvaliteten likvärdig. En sammanvävning av vårt resultat jämfört med dessa föreskrifter och allmänna råd ger oss en förståelse för vikten av att förhålla sig strikt till en metod. Vi kan därefter dra slutsatsen om att den kommun som kan erbjuda sina medborgare i störst uträkning ett kvalitetssäkrat arbete är Storstad. Att denna slutsats kan tas är på grund av att de är den enda kommunen som uppger att de strikt följer en metod, i detta fall Kälvestensmetoden.

Vi kan även se att Storstad arbetar för att uppnå kommunens uppsatta mål. Genom att övergå från gamla Kälvesten till nya Kälvesten som är omarbetad och anpassad till det moderna samhället så följer de kommunens mål gällande att se framåt och utveckla arbetsprocesserna i verksamheten. Det som kan ifrågasättas är målet avseende att aktivt arbeta för att kvalitén ska utvecklas. Idag använder inte Storstad någon utredningsmetod som är vetenskapligt baserad. Användandet av en vetenskapligt baserad metod skulle kunna bidra till en ökad kvalitet i arbetet. Storstad är heller inte med i projektet BRA-fam som är ett standardiserat bedömningsinstrument. Om Storstad hade valt att medverka hade det varit ytterligare ett steg mot att aktivt stärka kvalitén i kommunens arbetssätt och på så sätt sträva efter att uppnå kommunens målsättning.

Sammanfattning

I Sverige används inga evidensbaserade utredningsmetoder vilket leder till brister och osäkerhet inom arbetet. Sverige har kommunalt självstyre vilket leder till stora skillnader i utredningsprocessen och två av kommunerna som ingår i vår studie uppger att de delvis baserar sina bedömningar på magkänsla. Det framgår även av vår insamlade empiri att en av kommunerna inte följer de lagar som styr utredningsprocessen utan att de har valt att göra på sitt eget sätt. Ovanstående brister är resultatet av att arbetet med utredning av familjehem inte görs med hjälp av evidensbaserade metoder. Som tidigare skrivit är BRA-fam dock ett steg i rätt riktning.

8.3 Bedömningskriterier vid rekrytering och utredning av familjehem

Trots att de olika kommunernas arbetssätt skiljer sig markant från varandra så tittar de i regel på samma avgörande faktorer vid bedömningarna av familjerna, såväl negativa som positiva.

8.3.1 Avgörande faktorer vid bedömning av familjehem

Lillestad och Mellanstad tar båda upp ekonomiska frågor från familjens sida som man bör vara vaksam på. Det är inte uppskattat om familjerna i ett tidigt stadié börjar fråga om ersättning. Familjehemssekreterarna i både Lillestad och Mellanstad säger då att det ofta är negativt eftersom de inte vill att familjehemmen ska se placeringen som ett jobb och säker inkomst som inte kräver något större arbete, då det inte är det.

Det är inge roligt att ha ett familjehem som visar sig vara ganska näriga och ska ha mer ersättning än den man redan har som ska täcka nästan allt man gör. Då tror jag man flyttar fokus från vad uppdraget egentligen är. (Mellanstad).

Något som är återkommande i alla tre kommuner är att familjer har hört av sig angående att ta emot en placering då de vill ha en kamrat till sitt eget barn. Detta ses som något negativt då syftet inte är att det placerade barnet ska fylla ett syfte i familjen, utan familjen som ska fylla ett syfte för barnet. Metodhandledaren i Storstad sa att ”det är inte så att man får ett barn förutsättningslöst, utan man får ju en hel familj och en släkt också”.

Således framhäver alla kommuner att det är viktigt att man även ser till barnets biologiska familj och släkt, och hur det eventuella familjehemmet ser på den relationen och till att samarbeta med de biologiska föräldrarna.

Samtliga kommuner tar i intervjuerna upp att ett placerat barn aldrig ska uppfylla tomrummet av att man aldrig fick några egna barn.

Vi blir också lite skeptiska när de uppger att det inte har fått några egna barn men alltid velat eller att de alltid önskat sig fler barn. För ett placerat barn ska ju liksom inte uppfylla andras önskningar på det viset. (Storstad).

Samtliga familjehemssekreterare berättar även att de ser det som problematiskt om den intresserade familjen har många barn sedan tidigare, för att de då kanske inte har den tid som ett placerat barn faktiskt behöver.

Vidare berättar både Mellanstad och Storstads familjehemssekreterare att det är viktigt att tänka på familjehemsföräldrarna aldrig bör vara äldre än att de skulle kunna vara det placerade barnets biologiska föräldrar.

En familjehemsamma sa att de började närma sig smärtgränsen för att ta emot ett placerat barn. Hon berättade att hennes måttstock var att hon inte skulle uppbära pension och barnbidrag samtidigt. Det är ganska bra tänkt, man arbetar ju alltid för en återförening men vi vet ju att många barn blir kvar i sina familjehem en längre tid. (Mellanstad).

En annan aspekt som tas i beaktning är att familjehemmet alltid ska försöka vara så ”normalt” som möjligt, det ska inte finnas några speciella extravaganser eller sociala problem. Detta är något som alla familjehemssekreterare vi intervjuat tar upp.

Något vi tycker är extra bra är att familjen lever ganska vanligt. Aa, att de har det som vanliga familjer. (Storstad).

Vi vill ju att det ska bli så ”normalt” som möjligt. Vad nu det är? (Lillestad).

Både Lillestad och Mellanstads familjehemssekreterare berättar att de allt som oftast grundar sina bedömningar av familjer på sin magkänsla, och att de utgår från tanken ”skulle jag vilja att mitt eget barn skulle bli placerat här? (Lillestad)”.

Andra faktorer som kommunerna anser vara av stor vikt utöver familjehemsföräldrarna själva är familjens nätverk, skola, fritidsaktiviteter, närheten till jämnåldriga kamrater och engagemang i familjen.

En av kommunerna betonade att kontrasten mellan den ”värld” som barnet/ungdomen lever i med sina biologiska föräldrar inte bör skilja sig allt för mycket från hur familjehemmets tillvaro ser ut. Ambitionen är att kontrasterna inte ska bli för stora för barnet/ungdomen för att placeringen ska kännas bekväm för hen.

Vi placerade en tjej och vi trodde att det skulle bli så bra. Men det visade sig att det blev en för stor kontrast mot hur hon hade haft det tidigare, så det gick inte alls. Så vi var tvungen att placera henne i en annan familj som vi inte trodde lika mycket på och det funkade kanonbra. För det var mer likt hemma på något sätt. (Lillestad).

En bra matchning mellan barn/ungdom och familjehem är något som alla tre kommuner betonar vikten av, och att mycket tid läggs ner på det eftersom det är svårt att hitta familjer som passar alla barn/ungdomar. Detta eftersom det är brist på familjehem.

Om vi ser att en familj har svårt för ilska så försöker vi ju matcha och inte placera det ilsknaste barnet där utan det är bättre med en inåtvänd tjej eller kille. Och det är svårt, för då behöver man ju några familjer att välja på. (Storstad).

I nästkommande avsnitt görs en analys av vad familjehemssekreterarna tar i beaktande när de utreder eventuella familjehem. Vi belyser faktorer respondenterna själva uppgett vara viktiga och avgörande vid en bedömning av en familj lämplig eller olämplighet.

8.3.2 Analys av avgörande faktorer vid bedömning av familjehem

Alla deltagande kommuner diskuterar vikten av matchning mellan barn/ungdom och familjehemmen men ingen av de kommuner som deltagit i vår studie framhåller att de för en dialog med barnet och tar hänsyn till barnets önskemål och tankar inför placeringen.

Barnet tillfrågas sällan vid placering, det är något som Cederborg och Karlsson (2001) bekräftar i sin vetenskapliga artikel. Vi gör utifrån våra intervjuer tolkningen att det i dagsläget är tydligt att det är de vuxnas intresse som väger tyngst och att barnet sällan tillfrågas eller informeras om varför det ska placeras. Trots att det är en viktig del i detta arbete då det i Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) står att barnets bästa alltid ska tas i beaktande.

I Mellanstad har kommunfullmäktige upprättat mål om att invånarna ska känna att de har inflytande. Detta har socialnämnden brutit ner till verksamhetsmål. Målet lyder som följande, att den enskilde ska göras delaktig genom att denne genom olika val ges möjlighet att påverka sin situation. Vilket vi tolkar även borde innefatta barnen i kommunen. Av den information vi fått fram genom våra intervjuer så efterföljs detta inte i så stor utsträckning idag och något som man måste arbeta med under året 2014. Vår valda teori om målstyrning hjälper oss dock att förstå den problematik som finns kring målstyrning i komplexa verksamheter så som kommuner. Kritiken som t.ex. Svensson (1997) lyfter fram är att man ofta bortser från eller inte lägger fokus på de mål som ej är mätbara eftersom man vid årets slut ska utvärdera hur målen gått och då är det lättast att se resultat gällande det mätbara. En risk vi tror kan finnas är att chefer inom verksamheten lägger mer fokus att tillsammans med anställda uppfylla mål som är mätbara, än mål som ovanstående som kan vara svåra att mäta. Om det skulle vara på detta sätt så fungerar inte målstyrning så som det borde. I detta fall är det från vår sida dock endast spekulationer då vi inte vet individ- och familjeomsorgens uppsatta mål eller om våra respondenter missade att få fram barnens delaktighet vid placeringar.

I Mellanstad, som enligt dem själva är en kommun som arbetar utifrån målstyrning, kan det vara så att man inte tar tillvara på barnens/ungdomarnas och övriga invånarnas åsikter och önskemål inför sina egna situationer, för att det finns en resursbrist, vilket är något som familjehemssekreterarna i Mellanstad också uppger. Vi har genom det dragit slutsatsen att det kanske inte finns resurser för att ta tillvara alla önskemål från invånarna trots att detta finns angivet i kommunens målsättning. Risken med målstyrning inom en stor verksamhet så som en kommun tror vi är att alla inte kanske får ta del av kommunens mål. Hur tydliga cheferna är gentemot sina anställda gällande målen är nog olika från chef till chef och vilket intresse denne finner i de uppsatta målen. Om de anställda inte får ta del av fullmäktiges mål men framförallt socialnämndens verksamhetsmål kan det vara svårt för dem att veta vilket handlingsutrymme de har och vad som ska lägga fokus på. Teorin om målstyrning hjälper oss att göra tolkningen att om kommunerna ska kunna nå upp till sina mål och arbeta mer målstyrt, så måste målen bli tydligare och mer konkreta så att de professionella vet vad de har att förhålla sig till och vikten av att alla i kommunen får ta del av de uppsatta målen är av yttersta vikt.

Både Mellanstad och Storstad har som mål under 2014 att kommunerna ska arbeta för jämställdhet och mångfald, att inte utgå ifrån ett traditionellt könsmonster samt att de anställda i sitt arbete ska analysera ur ett genusperspektiv. Detta är utifrån den empiri vi samlat in intressant då alla tre kommuner har poängterat att de söker vanliga kärnfamiljer bestående av en mamma och en pappa samt i de flesta fall biologiska barn. Detta tankesätt är något man måste problematisera och diskutera för att komma i fas med de mål som är uppsatta för 2014 i Mellanstad och Storstad.

De familjehemssekreterare vi träffat är alla från samma generation och växte upp under 70 och 80-talen, där kärnfamiljen var i fokus och var det som utgjorde normen. Denna norm har troligen format dem och deras referensram. Idag ser samhället delvis annorlunda ut och det finns en större acceptans för olika familjekonstellationer. Normen har förändrats i takt med samhällets förändring (Payne, 2008). Genom att normen är så kallade kärnfamiljer så riskerar bland annat samkönade familjer att väljas bort trots att de kanske skulle kunna fungera lika bra som familjehem.

När det handlar om rekrytering och utredning av familjehem, är det familjehemssekreterarnas uppgift att få fram bra hem åt barn och ungdomar som ska placeras. Familjehemssekreterarna besitter genom detta makt utifrån sin profession har möjlighet att definiera vad som är normalt och inte. Detta beskriver Johansson och Lalander (2013) som osynlig och omedveten makt. Denna typ av makt utspelar sig på ett abstrakt strukturellt plan genom hur man talar om de personer man möter i sitt arbete. Respondenterna beskriver bland annat att barn som kommer från missbrukarmiljöer saknar goda förebilder och på grund av det måste placeras i vad man kallar normala familjer där de ges möjligheten att få goda förebilder och därmed kan få andra förutsättningar än de hade kunnat få i sina ursprungsfamiljer. Med detta sätt att resonera finns det en betydande risk att den redan skeva maktfördelningen blir än mer ojämn. Barnens ursprungsmiljö och biologiska familj riskerar att hamna i underläge både gentemot socialtjänsten och familjehemmet. Socialsekreterarna som deltar i vår studie gav samtliga intryck av en genuin vilja att göra något gott för utsatta barn, detta är viktigt att betona då den skeva maktfördelningen inte är en medveten handling från enskilda yrkesutövare utan snarare beror på samhällsstrukturen.

Sammanfattning

Vad gäller avgörande faktorer så framhåller alla tre kommuner som ingår i studien att de söker efter familjer som är så ”vanliga” så möjligt, utan att närmare kunna definiera vad just det är. Det svåra ligger då i att finna vad som är det vanliga och normala och att detta faktiskt är något relativt. Något som alla kommunerna även betonar är vikten av att familjerna inte lever socialt isolerat och att de har en positiv inställning till samarbete med socialtjänst samt barnets ursprungsfamilj. Att familjen har stöttning från sitt nätverk är även en viktig faktor då familjehemsuppdraget i många fall kan vara svårt och påfrestande.

9. Diskussion

I detta kapitel kommer vi föra en diskussion kring det resultat vi fått fram genom vår studie. Vi kommer även föra en diskussion gällande vårt metodval.

9.1 Resultatdiskussion

Syftet med den här studien var att undersöka hur familjehemssekreterare resonerar kring processen kring rekrytering och utredning av familjehem och att få fördjupad kunskap om vilka faktorer socialtjänsten i de deltagande kommunerna ser till och väger in i sina bedömningar för om familjer blir godkända för att bli familjehem eller ej. Samt att se likheter och skillnader i kommuners arbetssätt.

Vi har, för att kunna ta reda på det intervjuat sex familjehemssekreterare som arbetar i tre olika kommuner i Sverige.

Det första vi kunde se var att det i de två mindre kommuner vi besökt inte använder sig av en metod genom hela processen utan att de har egna varianter av utredningssätt men med vissa förankringar i metoder som Kälvesten och PRIDE. Ett återkommande tema var att kommunerna använder sig av djupintervjuer som de uppgav härstammar från Kälvestensmetoden, men att de inte har tillräckliga resurser för att kunna arbeta enligt den metoden fullt ut. Endast en kommun, Storstad, arbetar utpräglat med en utredningsmetod, nämligen Kälvestensmetoden. Något som tål att nämnas är att ingen av de utredningsmetoder som finns är grundade på evidensbaserad praktik, inte heller Kälvestensmetoden (Rasmussen & Regné, 2013). Det är anmärkningsvärt att det inte finns några evidensbaserade utredningsmetoder i framtagningen av nya familjehem då placeringen av ett barn är ett stort beslut från socialtjänstens sida och ett stort ansvar och åtagande från familjehemmets sida. Som vi har nämnt tidigare så utgör familjehemsvården den största delen av dygnsvård som barn och ungdomar har i Sverige. I och med att familjehemsvården är så pass stor som den är, anser vi inte att det är acceptabelt att arbetet kring den inte är grundad på evidensbaserad praktik och att det inte finns några allmänna rutiner eller arbetssätt kring varken utredningar eller uppföljningar som används av alla kommuner.

Det saknas relevant forskning om metoder för utredning och rekrytering som används i Sverige, och hur kommunerna använder dessa. Mycket av den forskning vi funnit är relativt gammal och har sitt utsprung från mitten av 1900-talet och handlar inte om just det vi valt att undersöka i vår studie. Det är något som saknas inom området, liksom forskning om evidensbaserade utredningsmetoder. Våra förhoppningar är att familjehemsarbetet kommer utvecklas på det plan att det inom en framtid kommer finnas evidensbaserade utredningsmetoder i Sverige. Om denna utveckling sker tror vi även att det finns större utvecklingsmöjligheter för det praktiska arbetet som familjehemssekreterarna utför. Att det inom familjehemsarbetet inte finns några evidensbaserade metoder finner vi vara en risk och en eventuell bidragande orsak till att familjehemsarbetet idag är varierande i landet.

Vi har tidigare lyft att socialnämnden i de tre aktuella kommunerna inte har verksamhetsmål gällande just familjehemsarbetet. Anledningen till detta kan vara för att socialnämndens verksamhetsmål i sin tur ska kunna brytas ner av varje enhetschef som ligger under socialnämnden. Att socialnämnden skulle ha mål för familjehem skulle kunna bli missvisande eftersom det är fler enheter än Individ- och familjeomsorgen som ligger under socialnämnden och som inte arbetar med familjehem. Dock anser vi att det är viktigt att varje enhetschef för Individ- och familjeomsorgen i sitt ansvar upprättar mer konkreta mål för familjehemsarbetet. Dessvärre har vi inte haft möjlighet att ta del av kommunernas mål för just enheten Individ- och familjeomsorgen, vilket innebär att vi inte vet om kommunerna i vår studie har detta eller inte.

Vi vill även lyfta vad felbedömningar av ett familjehem kan bero på och hur det kan ske. De mindre kommuner som deltagit i vår studie sa vid flera tillfällen att de inte har samma resurser som en större kommun har att tillgå. I Lillestad sa familjehemssekreteraren att de endast varit en familjehemssekreterare som arbetat med utredningar och bedömningar då det inte funnits tillräckliga resurser för att kunna vara två. I Mellanstad uppgav man att anledningen till att utredningarna sker efter placeringarna, delvis beror på att det inte finns tillräckliga resurser för att göra det innan. Frågan är då om det faktiskt beror på en avsaknad av resurser eller om det är ”det man ska säga” och att man säger det för att ha något att skylla på och för att försvara det arbete man bedriver. Gör kommunerna på det här sättet på grund av tradition, alltså att de alltid gjort så eller på grund av att det är brist på resurser. Vi anser att det inte är försvarbart att faktiskt bryta mot lagen med motiveringen att det saknas resurser för att utföra arbetet på ett regelrätt sätt. Det vore som att en person som åker fast för fortkörning hävdar att hen körde för fort på grund av att hen inte nådde ner ordentligt till bromspedalen. När en privatperson bryter mot en lag så får hen påföljder i form av till exempel böter, vi finner det således märkligt att inte en kommun påbackning när den bryter mot lagen.

Det är anmärkningsvärt att Mellanstad genomför djupintervjuerna av familjehemsföräldrarna först efter själva placeringen är genomförd, och inte innan. Vi ser det som en stor riskfaktor och dessutom är det inte lagligt enligt Socialtjänstlagen att inte utreda familjehemmen innan ett barn/ungdom placeras där (SFS 2001:453). Det bör inte få gå till på det här sättet, och att skylla detta på brist av resurser är enligt vår mening inte acceptabelt. Barnets bästa ska alltid tas i beaktning och vara det som man som socialarbetare arbetar för (SFS 2001:453).

Vi ställde frågan om vad som händer om det skulle framkomma något i utredningen som pekar på att familjen inte skulle vara lämplig. Familjehemssekreterarna svarade då att det aldrig har hänt. Motiveringen till att utredningarna görs först efter genomförd placering var även att Mellanstads kommun inte vill att andra kommuner ska ”sno” familjehemmen av dem, samtidigt som de uppgav att de ber om att få ta del av andra kommuners utredningar. Vi fick en idé om att mindre kommuner skulle kunna samarbeta kring utredningar. Lillestad och Mellanstad uppgav att de upplever att utredningarna är tids- och resurskrävande, därför föddes tanken om ett samarbete i frågan. En slags familjehemsbank per län kanske skulle kunna underlätta arbetet och göra det mer rättssäkert. Ett annat alternativ skulle kunna vara en gemensam familjehemsbank som alla kommuner i Sverige har tillgång till och kan använda sig av. Det skulle kunna vara bra ur flera avseenden än en enklare tillgång till familjehem. Ibland kan det enligt våra respondenter vara så att ett barn/ungdom behöver placeras i en annan kommun långt bort, och då skulle det kunna vara en fördel att ha en familjehemsbank som alla kommuner i Sverige har tillgång till.

Då vi var klara med intervjuerna i Mellanstad och var på väg hem så pratade vi om vad framkommit under intervjun. Nämligen att utredningarna ibland görs efter placeringens genomförande och att familjehemssekreterarna uppgav att det aldrig framkommit uppgifter som pekar på att den aktuella familjen inte skulle vara lämplig. Det visade sig att vi hade tänkt på samma saker, om det kan vara på grund av socialstyrelsens direktiv om att undvika omplaceringar i största möjliga mån, inte färdigställer utredningen innan placeringens genomförande, eller att man inte har ett kritiskt förhållningssätt gentemot familjehemmet och att man därmed skulle kunna riskera att missa faktorer som diskvalificerar dem för uppdraget. Vi finner det intressant att familjehemssekreterarna i Mellanstad uppger att det aldrig framkommer något som skulle peka ut den aktuella familjen som mindre lämplig.

Mellanstad sa flera gånger under intervjuens gång att de har begränsade resurser i och med att de är en liten stad, men vi såg en styrka i att de var två personer som arbetar med rekrytering och utredning och att de verkar utgöra ett bra team. Som vi varit inne på tidigare så har vi en hypotes (som bekräftats av alla intervjuer vi genomfört) om att det är viktigt att man som familjehemssekreterare inte står ensam inför en bedömning av ett blivande familjehem och de viktiga beslut en placering för med sig. Därför har Mellanstad till skillnad från Lillestad, där en familjehemssekreterare arbetar ensam i dessa frågor, ändå stora resurser trots att de kanske inte ser dem själva.

Även om vägen till ett enhetligt arbetssätt för samtliga kommuner tycks vara lång så finns det något de gör lika. Det finns några få saker som alla tre kommuner vi besökt gör lika. Det är att de inhämtar utdrag från olika register, referenser från andra kommuner, om detta finns, och genomför hembesök hos de familjehem som anmält intresse för ta emot en placering. Det är ett steg i rätt riktning mot ett enat arbetssätt som i framtiden kan leda till mer rättssäkerhet och kvalitet.

En tredje sak som samtliga kommuner tar upp och betonar är att familjehemssekreterarna vill att familjehemmen ska vara så normala och vanliga som möjligt, och att det är något man eftersöker. De betonar också att man helst inte vill att familjehemmets miljö ska skilja sig markant från barnets ursprungsmiljö. Det är familjehemssekreterarna som i detta fall avgör vilka familjer som är normala och därmed de som är önskvärda för uppdraget. Vi tror att det är viktigt att göra en professionell bedömning och att man följer den utredningsmetod man valt och låter materialet tala om huruvida familjen man utrett anses vara lämplig. Detta för att minska risken för godtyckliga bedömningar som grundar sig i lokala uppfattningar om normalitet.

Kommunerna vi besökt pratar till största del om att de är uppmärksamma på faktorer så som familjernas nätverk, hur klimatet i familjen är samt motivet till att bli familjehem. Respondenterna beskriver att de till stor del går på sin magkänsla, detta är en känsla som ingen av respondenterna kan definiera. Vår tolkning är att magkänslan i detta fall kan vara det som kallas tyst kunskap vilket kan vara ett sätt att uttrycka tidigare erfarenheter. Den tysta kunskapen/magkänslan kan vara ett komplement i utredningsarbetet. Det är dock viktigt att definiera vad som avses med den och väga in den snarare än att låta den vara avgörande. Socialstyrelsens rekommendationer är att det sociala arbetet ska grundas på en evidensbaserad praktik. Ibland saknas evidens för de metoder som används och man kan istället vara tvungen att förlita sig på annan kunskap så som magkänsla/tyst kunskap. När det kommer till familjehem är det förvånande och anmärkningsvärt att det inte finns några vetenskapligt beprövade metoder för rekrytering och utredning av nya familjehem, detta då det inte är ett nytt fenomen.

Något vi finner anmärkningsvärt är att ingen av de respondenter vi träffat hänvisar till att de använder sig av sin erfarenhet när de gör utredningarna. Kanske är det så att det är det de menar när de säger att de går på magkänslan. Magkänsla kan vara kunskap som är grundad på erfarenheter och då vara lämplig att ta hänsyn till, den kan också bygga på felaktiga antaganden och fördomar. Då kan den vara missvisande och riskabel att använda i bedömningar av familjers lämplighet. Det är svårt för oss att veta vad våra respondenter menar med magkänsla då de inte preciserar detta.

Något vi finner anmärkningsvärt är bara en av de deltagande kommunerna uppger att de utvärderar tidigare placeringar för utvecklandet av arbetet. Vi har fört en diskussion om att det även här kan handla om kommunens ekonomiska resurser och brist på mål gällande familjehemsarbetet.

9.2 Metoddiskussion

Med utgångspunkt i studiens syfte ansåg vi att en kvalitativ metod var mest lämpad att utgå ifrån. Malterud (2009) beskriver att man genom en kvalitativ undersökning kan få en större variation med mer nyanser än vid en kvantitativ analys. Det var en av anledningarna till att vi valde kvalitativ analys, då vi var intresserade av att göra djupintervjuer för att få fram en djupare förståelse för hur arbetet med familjehemsrekrytering och utredning ser ut i de tre kommuner vi valt att använda oss av och inte endast skrapa på ytan för att få fram statistik över de metoder som används. Kvale och Brinkmann (2009) beskriver att en kvalitativ metod inte är en optimal metod om man vill generalisera. Detta är något vi varit medvetna om från början och att generalisera har heller inte varit syftet med studien. Författarna problematiserar också valet av antal respondenter och att antal intervjupersoner beror på undersökningens syfte och att det är en fördel att använda få respondenter då eftersträvan är att göra ingående tolkningar (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi nämnde tidigare att syftet med undersökningen inte var att generalisera resultatet vilket innebär att valet föll på en mindre skala av respondenter. Efter att vi fört ett resonemang kring antal personer föll det på sex respondenter. Detta då vi tidigare bestämt oss för att behandla tre kommuner i undersökningen och två personer från varje kommun kändes relevant för valt syfte.

Ett induktivt arbetssätt valdes vilket innebar att vi i största möjliga mån försökte undvika att låsa oss fast vid teorier eller teoretiska begrepp som skulle kunna påverka vårt resultat (Thurén, 2007). Vi ser dock i vårt transkriberade material samt kodningen av intervjuerna att utformningen av intervjuguiden samt följdfrågor speglas av vår förförståelse vilket i sin tur styr in på teorier vi lärt oss under utbildningen och inom socialt arbete. Enligt Kvale och Brinkmann (2009) är den kvalitativa intervjun vare sig en subjektiv eller objektiv metod vilket innebär att forskarens förförståelse påverkar mycket av arbetet. Detta är något som vi efter resultatsammanställning sett att vi kunnat reflektera och problematiserat mer under studiens gång.

Att vår kunskap och tidigare användning av kvalitativ metod är begränsad påverkar validiteten i denna studie. Oerfarna intervjuare kan exempelvis få material där svaren är mer abstrakta påståenden istället för sprungna ur respondentens egna erfarenheter (Malterud, 2009). Då vi tidigare har lite erfarenhet av att intervjua påverkar det validiteten eftersom det under studiens gång kan ha uppstått svårigheter som vi inte uppmärksammat eller inte fångat upp en speciell fråga med följdfråga.

En aspekt som kan ha påverkat reliabiliteten i vår studie är att en av intervjuerna skedde parvis medan de andra fyra intervjuerna skedde enskilt. De respondenter vi intervjuade parvis uppgav att de alltid arbetade tillsammans vilket gjorde att vi kanske fick en större mängd information eftersom de kunde fylla i information åt varandra. Samtidigt kan reliabiliteten påverkas i en sådan fråga som avgörande faktorer vid bedömning. De familjehemssekreterare som deltog i parintervjun var eniga om att de alltid får samma magkänsla och reagerar på ungefär samma faktorer vid rekrytering av familjehem. Eftersom de båda medverkade under samma intervju resulterade det i att vi inte fick deras enskilda svar som kanske hade skiljt sig från varandra.

9.3 Förslag på fortsatt forskning

Som tidigare problematiserats i vårt arbete så används i Sverige idag inga utredningsmetoder som är vetenskapligt förankrade (Rasmusson & Regnér, 2013). Att socialtjänsten ska arbeta evidensbaserat framhålls i flertalet artiklar och i nuläget finns det inga evidensbaserade metoder förankrade i Sverige (Bergmark & Lundström, 2006). Det finns internationella utredningsmetoder som är vetenskapligt beprövade men som inte är förankrade i Sverige (Orme et al. 2007). Socialstyrelsen (2009) har i sin sammanställning gällande bedömningsmetoder vid rekrytering av familjehem framhållit att i alla fall en av dessa bedömningsmetoder skulle kunna vara applicerbar i Sverige. Detta är något som vi anser och hoppas att socialstyrelsen kommer forska vidare kring så att vi i Sverige kan utveckla en evidensbaserad utredningsmetod.

Både i vårt resultat samt i tidigare forskning framkommer det att Sveriges kommuner arbetar väldigt olika kring familjehem (Sallnäs, 2005). Detta är något vi anser vara riskabelt och något som man måste arbeta vidare med. Det standardiserade bedömningsinstrumentet BRAfam är ett steg i rätt riktning för att få kommunerna att arbeta på ett liknande sätt. Projektet ska under 2014 utvärderas och vår förhoppning är att instrumentet kommer införas i alla Sveriges kommuner som en process i riktning mot ett evidensbaserat arbete kring rekrytering och utredning av familjehem i Sverige.

Vårt förslag är att man i Sverige bör se över möjligheterna till användandet av evidensbaserade utredningsmetoder. Ett sätt kan vara att använda sig av andra länders vetenskapligt beprövade metoder. Ett annat sätt kan vara att antingen bygga på de befintliga metoder som används (Kälvesten och PRIDE) med evidens eller utveckla helt nya metoder som redan från början är grundande på forskning och evidens.

Ytterligare ett förslag är att det utarbetas konkretiseringar av hur kommuner kan arbeta med rekrytering och utredning av familjehem för att kunna nå ett enhetligt arbets sätt i hela landet. Dessa konkretiseringar skulle kunna komma från socialstyrelsen. Vår förhoppning är att detta är något som socialstyrelsen börjat arbeta med i och med den kartläggning av olika bedömningsinstrument som togs fram 2009 (Socialstyrelsen, 2009).

Referenslista

- Bergmark, A., & Lundström, T. (2006). Mot en evidensbaserad praktik? - Om färdriktningen i socialt arbete. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 99-113.
- Buehler, C., Cox, M. E., Mc Surdy, M., Orme, J. G., & Rhodes, K. W. (2003). The foster parent potential Scale. *Research on Social Work Practice*, 13, 181-207.
- Buehler, C., Rhodes, K. W., Orme, J. G., & Cuddeback, G. (2006). The potential for successful family foster care: Conceptualizing competency domains. *Child Welfare*, 85, (3), 523-558.
- Börjeson, B., & Håkansson, H. (1990). *Hotade försummade övergivna: är familjehemsplacering en möjlighet för barnen?: en bok för socialarbetare i den sociala barnomsorgen*. Stockholm: Rabén och Sjögren.
- Cederborg, A-C., & Karlsson, Y. (2001). Omhändertagande med barnets perspektiv. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3, 163-179.
- Dahlberg, C & Forssell, A. (2006). *BBIC i praktiken – att knäcka koden*. Lund: Studentlitteratur.
- Drucker, P. (1954). *The practice of management*. New York: Harper & Row.
- Egelund, T. & Hestbæk, A-D. (2003). *Anbringelse af born og unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. Köpenhamn: Socialforskningsinstituttet.
- Foucault, M. (1983). *Vansinnets historia under den klassiska epoken*. Lund: Arkiv förlag.
- Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Goffman, E. (1972). *Stigma. Den avvikandes roll och identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Grinde, T. Vogt. (2003). *Nordisk barnevern: Likheter i lovgivning – forskjeller i praksis*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hydén, M. (2008). Evidence-based social work på svenska – att sammanställa systematiska kunskapsöversikter. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3, 3-19.
- Höjer, I. (2001). *Fosterfamiljens inre liv*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.
- Inspektionen för vård och omsorg: *Placerade barn* (2013).
Tillgänglig: <http://www.ivo.se/anmala-och-rapportera/for-placerade-barn-och-unga/Sidor/default.aspx>
[2014-01-16]
- Johansson, T. & Lalander, P. (2013). *Vardagslivets socialpsykologi*. Stockholm: Liber.
- Johnsson, L. & Regnér, M. (2003). *Ensamma föräldrar och vanliga familjer. En studie av insatsen kontaktfamilj inom socialtjänsten*. Göteborg: Institutionen för socialt arbete.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kälvesten, A-L., Cederblad, M., & Thulin, S. (1974). *40 fosterfamiljer med Skåbarn*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Kälvesten, A-L., & Meldahl, G. (1982). *Familjehempsykologi – En handledning i intervju- och tolkningsmetodik*. Stockholm: LiberFörlag.

- Lundström, T. (2005). Risk, individualisering och social barnavård. *Socinomen*, 6, del 2 forskningssupplement, 5-13.
- Malterud, K. (2009) *Kvalitativa metoder i medicinsk forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Martinsson, L., & Reimers, E. (2008). *Skola i normer*. Malmö: Gleerups.
- Nya Kälvestenintervjun (u.å.)
Tillgänglig: <http://kalvestenintervju.se/> [2014-01-02]
- Orme, J. G., Cuddeback, G. S., Buehler, C., Cox, M. E., & Le Prohn, N. S. (2007). Measuring Foster Parent Potential: Casey Foster Applicant Inventory. Worker Version (CFAI-W). *Research on Social Work Practice*, 17, (1), 77-92.
- Patel, R., & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapporterna en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Payne, M. (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Philgren, G., & Svensson, A. (1991). *Målstyrning – 90-talets ledningsform för offentlig verksamhet*. Malmö: Liber Ekonomi.
- Rasmusson, B., & Regnér, M. (2013). *Ett utvalt hem till ett utvalt barn – familjehemsutredningar och socialt arbete i praktiken*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Riksdagens revisorer. (2001). *Familjehemsvården*, rapport 02:16.
- Rombach, B. (1991). *Det går inte att syra med mål!* Lund: Studentlitteratur.
- Sallnäs, M. (1999). Institutionsvård för barn och ungdomar. Att vara som en familj. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 122-139.
- Sallnäs, M. (2005). Institution eller familjehem? Om kommunal variation och vad den hänger samman med. *Socinomen*, 6, del 2, Forskningssupplement, 15-28.
- SFS 2001:453. Socialtjänstlagen. Stockholm: Justitiedepartementet.
- SFS 1990:52. Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Shlonsky, A. R., & Berrick, J. D. (2001). Assessing and promoting quality in kin and nonkin foster care. *Social Service Review*, 75, 60-83.
- Socialstyrelsen. (2006). *Socialstyrelsens yttrande över betänkandet Källan till en chans (SOU 2005:81)*.
Tillgänglig: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9459/2006-108-2_20061082.pdf [2014-02-15]
- Socialstyrelsen. (2009). *Bedömningsmetoder vid rerytering av familjehem – En systematisk kunskapsöversikt*.
Tillgänglig: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8741/2008-126-117_2008126117_rev.pdf [2014-01-02]
- Socialstyrelsen. (2012). *Vanligt att familjehemsplaceringar avbryts i förtid*.

Tillgänglig:

<http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2012november/vanligtattfamiljehemsplaceringaravbrytsifortid>
[2014-01-02]

Socialstyrelsen. (2013). *BRA-fam – en standardiserad bedömningsmetod vid rekrytering av socialtjänstens familjehem.*

Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2012/2012-8-1> [2014-01-02]

Socialstyrelsen. (u.å.b). *Frågor och svar om evidensbaserad praktik*

Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/evidensbaseradpraktik> [2014-01-29]

Socialstyrelsen. (u.å.). *Evidensbaserad praktik i socialtjänsten*

Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik> [2014-01-16]

<http://www.socialstyrelsen.se/fragorochsvar/evidensbaseradpraktik>

SOFS 2006:20. *Socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare.* Socialstyrelsen: Föreskrifter och allmänna råd.

Tillgänglig: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9412/2006-101-9_20061019_rev.pdf [2014-01-16]

SOSFS 2011:9. *Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.* Socialstyrelsen: Föreskrifter och allmänna råd.

Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18389/2011-6-38.pdf>
[2014-01-16]

SOSFS 2012:11. *Socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende.* Socialstyrelsen: Föreskrifter och allmänna råd.

Tillgänglig: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2012/2012-6-56/>
[2014-01-02]

SOU 2005:81. *Källan till en chans – nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården.* Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/51550> [2014-01-02]

SOU 2008:18. *Evidensbaserad praktik inom socialtjänsten – till nytta för brukaren.* Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/05/51/b6695b69.pdf> [2014-01-02]

SOU 2009:68. *Lag om skydd och stöd för barn och unga.* Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/11223/a/129751> [2014-01-02]

Sohlberg, P., & Sohlberg, B-M. (2009). *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod.* Stockholm: Liber.

Støkken, A-M. (2004). En velferdshybrid i endring: Private barneverninstusjoners samspill med det offentige. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 7, (3), sid 118-130.

Sundell, K., & Thunell, M. (1997). *Att arbeta som familjehem.* FoU-rapport Stockholm: Tryckgruppen AB.

Svensson, A. (1997). *Målstyrning i praktiken.* Malmö: Liber Ekonomi.

Söderholm, J. (1998). *Målstyrning av decentraliserade organisationer – styrning mot finansiella och icke-finansiella mål*. Stockholm: EFI.

Touliatos, J., & Lindholm, B. W. (1981). Measurement of Potential for Foster parenthood. *The Journal of Psychology*, 109, (2), 255-263.

Thurén, T. (2007) *Vetenskapsteori för nybörjare*. Stockholm: Runa förlag.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Veland, J. (1998). *Barnevern i små og store kommuner – i tette og lose samfunn*. Oslo: Institutt for sociologi.

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (1990/2002)*.

Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> [2013-11-14]

Vinnerljung, B. (1996). *Svensk forskning om fosterbarnsvård: en översikt*. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete.

Wallroth, P. (2010). *Mentaliseringsboken*. Stockholm: Karneval

Westberg, M., & Tilander, K. (2010). *Att lära av fosterbarn – åtta års arbete med intervjuer av före detta fosterbarn*. Stockholm: Stiftelsen allmänna barnhuset.

Bilaga 1.

Intervjuguide

Bakgrund

1. Vad arbetar du med?
2. Hur länge har du arbetat med det?
3. Hur stor är kommunen du arbetar i?
4. Hur många nya familjehem i snitt brukar ni rekrytera/utreda per år?

Rekrytering

5. Hur länge/mycket har du arbetat med rekrytering av familjehem?
6. Hur går det till när ni inom er verksamhet kommer i kontakt med/rekryterar nya familjehem?
7. Hur ser oftast de familjer/personer ut som anmäler sitt intresse)
(Familjekonstellation? Ensamstående?)
8. Vilka faktorer hos dessa familjer/personer är det som gör att ni väljer att gå vidare till utredning?
9. Vilka faktorer hos dessa familjer/personer är det som gör att ni väljer att inte gå vidare?

Utredning

10. Hur länge/mycket har du arbetat med utredning av familjehem?
11. Vilken metod för att utreda de blivande familjehemmen använder ni?
12. Hur går det till när ni inom er verksamhet utreder nya familjehem?
13. Vilka faktorer är avgörande för att en familj ska bli godkänd?
14. Vilka faktorer är avgörande för att en familj bedöms som icke lämplig?
15. Under hur lång tid brukar utredningen pågå?
16. Vilka faktorer, utöver själva familjehemsföräldrarna, är viktiga/avgörande för att ni som professionella ska göra en positiv bedömning och godkänna familjen?
17. Finns det faktorer som bidrar till en negativ bedömning?

Övrigt

18. Har du någon uppfattning/vetskap om hur andra kommuner bedriver detta arbete?
(både med rekrytering och utredning)
19. Är det något annat du vill tillägga eller poängtera?

Bilaga 2.

INFORMATIONSBREV

KARLSTAD UNIVERSITET

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Hej,

Vi heter Ida Långh och Marina Nilsson.

Vi studerar vår sista termin på socionomprogrammet vid Karlstads universitet.

Du tillfrågas härmed om deltagande i en studie som ingår i vårt examensarbete, dvs. vår c-uppsats, som handlar om att undersöka processen av rekrytering och utredning av blivande familjehem i tre kommuner. Ämnet intresserar oss då familjehem är högst relevant inom socialt arbete och utgör en stor del av den barnavård som bedrivs i Sverige. Många vet ofta vad det innebär att vara familjehem, men vår uppfattning är att inte lika många är medvetna om det arbete som pågår innan en placering kan genomföras.

Då vi valt att göra en kvalitativ undersökning kommer ditt deltagande, om du väljer att delta, att ske genom en intervju. Materialet kommer att användas i examensarbetet. Vi undrar om du har möjlighet att ställa upp på denna intervju under antingen v.45 eller v.46.

Du kan själv välja en plats för intervjun som beräknas ta ca 60 min.

Med Din tillåtelse vill vi spela in intervjun på band. Inspelningen kommer att förvaras inlåst så att ingen obehörig kan ta del av den. Behöriga är förutom oss, handledare samt examinerande lärare. Din intervju kommer enbart att användas i vår studie och efter att vårt arbete har godkänts kommer inspelningarna att raderas.

Deltagandet är helt frivilligt och Du kan avbryta när som helst, utan att ange någon orsak.

Resultatet av vår studie kommer att redovisas så att Du inte kan identifieras.

Om Du vill delta ber vi Dig underteckna bifogad blankett som heter ”informerat samtycke” för att sedan lämna den till oss vid intervjutillfället. Om Du har några frågor eller vill veta mer kan Du kontakta oss per telefon eller mail. Du kan även kontakta vår handledare Mona Sundh (mona.sundh@kau.se) som Du har frågor att ställa till henne.

Med vänliga hälsningar

Ida Långh
Socionomstudent

Marina Nilsson
Socionomstudent

Bilaga 3.

INFORMERAT SAMTYCKE

Jag har tagit del av informationen om syftet med studien som ingår som del i ett examensarbete i socionomprogrammet på Karlstads universitet.

Jag har också tagit del av informationen att deltagandet är frivilligt och att jag kan avbryta när som helst utan att ange någon orsak.

Härmed ger jag mitt samtycke till att bli intervjuad och att intervjun spelas in på band, samt att materialet från intervjun eventuellt kommer att användas som underlag i examensarbetet.

Underskrift av intervjuperson

Underskrift av student

Ort, datum

Ort, datum

Underskrift

Underskrift